

वर्ष : १७

आंक : १२

मार्च १९९१

मोल ह. ४-००

मार्च १९९१

वर्स १७ वें ❀ आंक १२

वर्सुकी पटी : रु. ४०-००

किरकोळ आंक : रु. ४-००

हया आंकांत

- नदर संपादण्याची
- वाचपी कळयतात
- विचारां-धार
- कस्तुरे : शैलेश राजन देसाय
- आमोरेवयले नुलोवपी खीण : रवीन्द्र केळेकार
- न्हंयचें मूळ आनी रुशिवें कूळ : महादेव नाडकर्णी
- इतिहासाचीं पानां : दो मारियान सालदान्य, अध्यक्ष, कोंकणी परिशद, पांचवी बसका हांचें उलोवप
- साहित्य-नियाळ : नागेश करमली
- कवीत : शंकर रामाणी, परेश नरेन्द्र क मत

संपादपी :

रवीन्द्र केळेकार

वावुरपी संपादपी :

सुमन्त केळेकार

उजवाडावपी :

सुमन्त केळेकार

जाग प्रकाशन,
प्रियोळ, म्हाडोळ, गोंय
४०३ ४०४

छापपी :

एस. जे. हुंद्रे

रवि मुद्रणालय,
कडोलकर गल्ली,
बेळगांव ५९० ००२

नदर संपादण्याची

दोतोर पुंडलीक गायतां डो

हालिच्या वर्सांनी काळ रांकेटांच्या वेगान धांवपाक लागला. धा-धा वर्सांनी अक नवी पिळगी येता. तिका धा वर्सां आदले पिळगेन कितें केल्लें, कांयच खबर नासता. आमच्या जिवितांत अठरा जून पयर आयिल्ला. त्या दिमाचा अगडास काडटां तेन्ना आयज लेगीत म्जें हड्डे फुलून येता. ओपीनियन पोल आमी काल जिखिल्लो. त्या दिसाची याद काडटां तेन्ना आयज लेगीत म्हजी ल्हंवेन ल्हंव फुलून येता. पुणून आयच्या भुरग्यांक ह्यो दोनय घडणुको हडप्पा मोहनजोदडो भाशेन प्राक्-अतिहासीक काळांतल्यो ज वन पड्यात.

असल्या ह्या वातावरणांत हो दोतोर पुंडलीक गायतां डो कोण, असो कोणेय प्रस्न केलो जाल्यार अजाप दिसूंक फावता.

आमच्या स्वातंत्र्य-संग्रामाचो अतिहास कोणाक सारको खबर ना. खासा स्वातंत्र्य-सेनिकांक लेगीत खबर ना. अकलो येता, फळचार आपणालें नांव बरयता. दुसरो येता, तें नांव वाचता आनी 'अ', हो कसलो स्वातंत्र्य-सैनीक ' अशें म्हणटा आनी तें नांव पुसून फळचार आपणालें नांव बरयता. तिसरो येता, हें नांव वाचता आनी 'हाणे कितें केलां ' अशें म्हणटा आनी तें पुसून अडयता.

हें हांव अधिकारवाणीन अुलयतां. दिल्लींतल्या नेहरू मेमोरियल म्युझियमा खातीर हांवें आमच्या चाळीस पन्नास स्वातंत्र्य-सेनिकांच्यो मुलाखती घेतिल्ल्यो. सुमार दोनशें वरांच्यो मुलाखती हांवें 'टेप' करून थंय दवरल्यात. ह्या मुलाखतींनीं हांवें पळेल्लें, १९४६ त जांणीं वांटो घेतिल्लो तांकां ५४/५५ त कोणे कितें केलें, कांयच खबर ना. ५४/५५ तल्या स्वातंत्र्यसेनिकांक ४६ तल्या लोकांनी कितें केल्लें, खबर ना. ५७ ते ६१ च्या काळांत गोंयांत

कोण कितें करतालो, हें दोगांकूय खबर ना. गोंयां भायर रावन जे काम करताले, तांकां गोंयांत भितरल्या लोकांची खबर ना. भितरल्या लोकांक भायल्यांची खबर ना. सशस्त्र क्रांतींतल्या क्रांतिकारकां संबंदान कांय खबर ना.

ह्या गोंदळांत दोतोर पुंडलीक गायतोंड्यांक लोक विसरले जाल्यार अजाप म्हणूंक येवपाचें ना.

गोंय मेकळें जालें ताचे आदल्या पन्नास वर्सांच्या काळांत म्हत्वाच्यो चार शारखो आयल्यो. ५ अक्टोबर १९१०. त्या दिसा पुर्तुगालांत प्रजासत्ताकाची थापणूक जाल्ली आनी हांगा गोंयान कूस परतिल्ली. १८ जून १९४६. ह्या दिसा डॉ. लोहियांच्या रुान अेक मोड आयिल्लें. ह्या मोडांत निशेणेचे, खशेणेचे, अगतीककायेचे कितलेशे म्हाल-म्हातारे रुख घसांयच करून कोमळून पडिल्ले. आनी नवेंच अेक गोंय वयर सरिल्लें आमी पळेल्लें. १९ डिसेंबर १९६१ त्या दिसा चारशें पन्नास वर्सांचें पुर्तुगेज साम्राज्य सांटली पोटली कवळून गेल्लें आमी पळेल्लें. ह्या तीन तारखां अितलीच म्हत्वाची अेक तारीख म्हळ्यार १७ फेब्रुवारी १९५५. त्या दिसा अेके पाटेंत 'गोंय हो पुर्तुगालाचो अेक प्रान्त' अशें अेकल्यान म्हळ्ळें. ताचे आड दोतोर गायतोंडो **Eu protesto** म्हूण फटक करून अुसळ्ळेलो. दोतोराच्या तोंडांतल्यात भायर सरिल्लो हो निशेध त्या मनशाआडूच फकत नाशिल्लो. गोंय पुर्तुगालाचो वांटो म्हणटल्या लोकांचें मोन्यांनी आयकून घेतल्या आड हो निशेध आशिल्लो. गोंया भायर हजार पक्षांनी वांटून गेल्ल्या गोंयच्या स्वातंत्र्य-सेनिकांचोय तो निशेध आशिल्लो आनी गोंय हो हिन्दुस्तानाचो अेक कुडको आसुनूय ताका मुक्त करपाक कितेंच करी नाशिल्ल्या नेहरू सरकाराचोय तो निशेध आशिल्लो.

दोतोर गायतोंड्यांच्या तोंडांतल्यान भायर सरिल्ल्या निशेधान गोंयच्या स्वातंत्र्य-संग्रामाक आयिल्ली मरगळ अेका खिणांत ना जाल्ली. आनी आमच्या स्वातंत्र्य-संग्रामाचें निमाणें पर्व मोट्या नेटान सुरू जाल्लें. कितले-शे लोक ते अपरांत बंदखणींत पाविल्ले. कितलेशे मेल्ले. कितल्याश्यांचे संवसार अस्त-व्यस्त जाल्ले. **Eu protesto** ह्या दोतोराच्या निशेधान गोंयान पर्थून अेक फावट कूस परतिल्ली.

गोंयच्या स्वातंत्र्य-संग्रामांतल्या दोतोर गायतोंड्यांचें योगदान लोहिया, पिटर् हांच्या अितल्याच तोला-मोलांचें.

लिडर म्हूण दोतोर व्हड. दोतोर म्हणूणूय व्हड. आनी मनीस ह्या नात्यान ? लाख वांट्यांनी व्हड. कर्तुत्वाचो गर्व नाशिल्लो अेक मनीस हो. कोणाच विशीं द्वेस वा मत्सर नाशिल्लो. तोंडान मात्सो फटकळ. पुणून मनान निर्मळ. कितल्या लोकांक प्रसंगार पावला जातलो, कोत आनी हिशोब मेळचो ना.

स्वातंत्र्य सेनीक संघाक दोन सुचोवण्यो करच्यो-श्यो दिसतात. दोतोर पेन्शन घेनात. मागूंक ना म्हूण मेळूंक ना. तांकां पेन्शन मुजरत दिवंक जाय. आनी पेन्शनाचो भौमान वाडोवंक जाय. आनी दुसरें, तांकां पञ्चविमूषण पदवी फुडल्या वर्सा मेळची म्हूण सगळ्यांनी वावळूंक जाय. आतां सावन ह्या कामाक लागूंक जाय.

भ्रश्टाचाराचेर अुपाय

'कितें चल्लां हें आयज गोंयांत ? ल्हानश्या कामा खातीर लेगीत वजन दवरचें पडटा. ते बगर कामूच जायना. चाकरी सोदूंक गेलो जाल्यार आमदार मंत्री स म्हयन्यांचो पगार मागतात. मागीर चाकऱ्यो दितात. क्वालिफिकेशनां बी कित्याक अुपकारा पडनात...' ती खंती जावन सांगता अो.

'हाचेर अुपाय कितें आसा ?' हांवें विचारलें. तर खंय 'तुमचे सारकेल्यांनी आवाज काडूंक जाय !'

भ्रश्टाचारा आड आयज वेर लोकांनी थोडो आवाज काडूंक ना ! अितलो काडला की आवाज काडप ही ताचेर अुपाय आशिल्लो. जाल्यार भ्रश्टाचार येन्नासर साप्प ना जावंक जाय आशिल्लो. भ्रश्टाचाराची अितली टिका जाल्या की टिका करप होच ताचेर अुपाय आशिल्लो जाल्यार भ्रश्टाचार येन्नासर सामकोव ना जावन वचूंक जाय आशिल्लो. भ्रश्टाचार आवाज काडुनूय वचना, टिका करुनूय वचना म्हणपाचें बेस बरें दिसून आयिल्लें आसतना ताचेर तेच अुपाय करपांत अर्थ ना.

बरें, आवाज काडपी आनी टिका करपी मनीस स्वता निर्मळ आसतलो हाचें तरी खरेपण दिवं येत व्हय ? आयज वेर जायत्या जाणांनी 'व्हेक-मेलींग करपा खातीर आवाज काडला, टिका केल्या. तांचें बॉल्स भरलां तेन्ना तांचो आवाजूय बंद पडटा, टिकाय बंद जाल्या. हाका लाून आवाज काडटल्याची वा टिका करतल्याची समाजांत पतूय अुळूंक ना. 'हाचें बॉल्स मळूंक ना जातलें म्हूण हो अुसळटा' असोच लोकांनी समज करून घेतला.

आनी बऱ्याच-श्या लोकांचे बाबतींत तो खरोय थरला.

मागीर, भ्रश्टाचारा आड अुपाय कितें आसा ?

विदेशी लोकांनी आमकां जायत्यो वायट गजाली कळूंक शिकयल्यो. भ्रश्टाचार तांणी कळूंक शिकयला अशें म्हणूंक येना. तो आमचो राष्ट्रीय सभाव. आमचो हो सभाव आमच्या धर्मान घडयला. देवळांनी वचून लोक देवाकडेन कितें सांगून घेतात तें पळोवचें म्हणटकूच, आमी कितले भ्रश्ट हाचो अदमास येतलो. 'देवा, म्हजें अितलें हें काम कर. हांव तुका पांव नाल्लांची पंख्खाय दिता.' हेच तरेन चडशे लोक सांगून घेतात. देवाक लांव दिवपाक आमी मात लेगीत अतमननात. सांगून घेतकूच देव पावता ह्या भावार्ता भायर सांगून घेतलें ना जाल्यार देव पावचो ना, हे तरेचोय अेक भावार्त आमच्या मनांत घट पाळांमुळां धरून बसला.

सकाम भक्ती नांवाची भक्तिचो अेक तरा आमकां धर्मान शिकयल्या. हे भक्तिनूच भ्रश्टाचाराक पोसवण दिल्या. आमचे देव सगळे लांव-खायरे म्हणपाचें हे सकाम-भक्तिनूच आमकां पटोवन दिलां. दुसऱ्याची वायल तुका तुजी जाल्ली जाय ? हनुमान स्तोत्र म्हण. वायल केदीय व्हडली पतिव्रता आसूं, तुजी जातली. हें हे सकाम-भक्तिनूच आमकां सांगलां. हनुमान बावडो बाल-ब्रह्मचारी. ताची सकाम भक्ती करीत जाल्यार तो असलींय कामां करता, हें आमचो धर्मूच आमकां सांगता.

जारण-मारण-तारण- अुच्चाटना सारक्यो अुणाक करण्यो करपाक लेगीत आमचे देव फाटीं मरनात, अेका पायार अुवे आसतात म्हणपाचें पुराणांतले कितले-शे दाखले दिवन दाखोवं येता.

भ्रश्टाचार पयलीं नाशिल्लो, आतांच सुरू जाला म्हणटात तेंवूय खरें न्हय. हिन्दू संस्कृताये अितलेंव आयुश्य आशिल्लो आमचो अेक पोरणो रोग हो.

हो रोग आवाज काडूनूय ना जावपाचो ना टिका करूनूय वचपाचो ना. तसो, 'कडक कायदे करूनूय' सोंपपाचो ना. भ्रश्टा-चाराच्यो हजार तरा आसात. अितल्यो बारीक सारीक तरा ह्यो कीं त्यो सट्ट करून कोणाच्या लक्षांतूय येनात.

कायदे मोडूं येतात. ते कशे मोडचे हें शिकोवपी लोकूय समाजांत आसात. कायदे मोडूनूय ते मोडूंक नात, म्हण दाखोवन दिवपी तज्ज्ञ समाजांत आसात. तांतले एके तरेच्या तज्ज्ञाक आमी आयज 'टॅक्स कंसल्टंट' म्हण वळखतात आनी व्हडले व्हडले पगार दिवन सांबाळटात.

बरें, कायदे करचे अशें, धरूंया, आमी थारायलें. जाल्यार ते कोणे करपाचे ? आनी ते चलणुकेंत कोणे हाडपाचे ? फुडाऱ्यांनीच ते करपाचे मू ? आनी राज-कर्मचाऱ्यांनीच ते चलणुकेंत हाडपाचे मू ? ही. ही. ही. ही. हांगा मिठानूच आपणाली खारसाण सोडल्या. ताका खार करपाक आमी खंय वचपाचें ?

'मागीर, भ्रश्टाचारा आड अुपायूच ना ?' ताणे अ-धीर जावन विचारलें.

म्हळें, 'अुपाय आसा. तो आमी दोगूय सांगातान सोदून काडूंया. पुणून ते पयलीं भ्रश्टाचारांच्या अुपाया संबंदान कांय भ्रम पातळ्ळ्यात, ते पयलीं तकलेंतले काडून अुडोवूंया. ते बगर सारको विचार करूंक येवपाचो ना.'

लांच दिवपी आसतात म्हूण घेवपीय मुखार येतात, अशें कांय जाण म्हणटात खरें मू ? म्हज्या हिमपान हो सगळ्यांत व्हडलो भ्रम. दिवपी आसात म्हूण घेवपी तयार जाल्यात, हें खरें न्हय. घेवपी आसात म्हूण दिवपाक आमी मुखार सरतात. ना जाल्यार, आमचीं कामां जायनात.

आमगेल्या अेका भागेल्याच्या घराचेर अेक आंबो लंबडेल्लो. तो मारूंक जाय आशिल्लो. मारपाक लिसेंस काडूंक जाय आशिल्लें. लिसेंस काडपाक ताका अेक दाखलो जाय आशिल्लो. तो म्हजे सगीं आयलो. हांवें ताका पंचायतींत धाडलो. पंचायतींत ताका हो दाखलो मेळूंक जाय आशिल्लो. पुणून दोन फावटी घालूनूय दाखलो मेळ्ळो ना, तेन्ना तो मडगांवां गेलो. दोन दीस तो मडगांवांय फावटी मारून आयलो. थंयूय ताका तो मेळ्ळो ना. तेन्ना निशेंवन परतो म्हजे सरीं आयलो. ताका हांवें धा रूपये दिले आनी म्हळें, 'पंचायतींत तुका दाखलो हांगा ना म्हणटा ताका व्हरून हे दी. पांच मिनटां भितर तुका दाखलो मेळटलो.'

आनी खरेंव ताका पांच मिनटां भितर जाय आशिल्लो दाखलो मेळ्ळो.

आतां सांग, दिवपी आसा म्हूण हांगा घेवपी मुखार मारिल्लो, काय हांगा घेवपी आसा म्हूण मनीस दिवपाक फोसार जाल्लो ? तो लांच दिवचीं ना म्हूण राविल्लो जाल्यार आंबो ताच्या घराचेर कोसळटलो आशिल्लो.

मनशा मनशा मदले वेव्हार मनीसपणा बदला जेन्ना कायद्याक धरून चलपाक लागतात तेन्ना वेव्हारांत पावला कणकणी अडचणी अुब्यो जातात. मागीर मनीस कायद्या भायर वचून कामां करून घेवपाक फोसार जाता. सरकारी कर्मचारी ताका जेन्ना 'तुजें हें काम कायद्यान जावपाचें ना' म्हूण सांगता तेन्ना मनीस ताका म्हणटा, 'हांव जाणां. म्हणूच तर तुजे म्हज्यांत आयलां. कायद्यांतल्यान आतां वाट कशी काडची तें सांग.' आनी ताका चिरिमिरी लावन तो ताचेच कडल्यान काम करून घेता.

धरूंया, तुजें काम कायद्यांत वसता असलेंच आमलें. तरी आसतना तें जायना. तूं पांच, धा, पंचवीस फावटी मारता. आनी खंयच तुजी दाळ शिजना. तूं कितें करतलो ? 'हांव कोणाक लांच दिवचीं ना' हो तुजो हट तूं कितले दीस चलयतलो ? अेक दीस तूं वाजेतलो आनी म्हणटलो, 'झक मारलीं तीं तत्वां. लांच दिल्ल्यान पातक लागतलें जाल्यार लागूं दी. म्हाका म्हजो धंदो बुडोवपाचो ना.' आनी तूं लांच दिवन काम करून घेतलो. हय मू ?

हांगा तुगेलें तें 'दिवपी आसा म्हूण घेवपी येता' हें सूत्र चलपाचें ना. परिस्थितीच अशी जाल्या जाल्यार मागीर हे परिस्थितींतल्यान वाट कशी काडची हाचोच विचार तुका करचो पडटलो.

हांव लांच घेवंचीं ना, हें तुज्यान थारावं येता. दिवचीं ना म्हणशीत जाल्यार तुजें अेकूय काम जावपाचें ना.

जंय कायद्याचेंच राज्य चलता थंय अशेंच जावपाचें. केन्ना केन्ना दिसता, कायदेच नाशिल्ले जाल्यार समाज ऩडये मनीसपणाक धरून चलत आशिल्लो.

कायद्यानूय भ्रश्टाचाराक पालव दिला.

बरें, लांच घेवपी लोक कित्या खातीर लांच घेतात ? तांचो पगार तांकां पावना म्हूण ? चवथ्या पांवड्या वयल्या राज-कर्मचाऱ्यां भितरूच भ्रश्टाचार चलिल्लो जाल्यार गजाल वेगळी म्हणूं येताली. पुणून भ्रश्टाचार तर अंडर सेक्रेटरी, सेक्रेटरी, डायरेक्टर, मंत्री, सगळ्याच पांवड्यांचेर मातलां. जांचे घर भरून दार ओतता थंय लेगीत तो पावला. सगळ्यांत चड पगार घेवपीच सगळ्यांत चड लांच घेतात.

लोभ नांवाचो अेक अवगूण मनशांत आसता. लोभ म्हळ्यार बसवशेपण. पोंद नाशिल्ल्या आयदनांत तूं कितलेंय अुदक हाडून रकय. आयदन केन्ना भरपाचें ना. तशें ह्या अवगुणाचें. लोभ तूं कितलोय भागय, तुका पुरो केन्ना जावपाचेंच ना. लक्षाधीश आसशीत जाल्यार तूं कोट्याधीश जावंक आंवडेतलो. कोट्याधीश आसशीत जाल्यार अब्जाधीश जावंक वावुरतलो आनी अब्जाधीश जावनूय तूं वसवसोच अुरतलो.

वसवशेपण फकत गरिबांतूच आसता अशें ना. गिरेस्तूय असवसो आसता. मनीस जितलो चड गिरेस्त तितलो तो चड वसवसो. वसवशेपणाचो हो 'वायरस' मनशांतलो मारून अडोवंक जाय...

तो मोट्या मोट्यान हांसपाक लागलो. म्हणपाक लागलो, 'हांव जाणां आशिल्लों... वांकडो तिकडो भोंवन भोंवन निमाणे तूं चारित्र्याच्या प्रस्नाचेर येवन थांबतलो.'

हांवें म्हळें, 'ताकां अपाय ना. कित्याक, भ्रश्टाचाराचो प्रस्न हो मुदलांत नितिच्या मळावयलो प्रस्न. तुमी तो राजकी मळार राजकी अपायांनी सोडोवंक भायर सरल्यात. राजकी अपायांनी हो प्रस्न सुटपाचो ना, हेंच म्हाका सांगपाचें आसा. भ्रश्टाचार ना करतलो जाल्यार आमच्या रासवळ मळार धर्म-नितिचें राज्य चलपाक लागूंक जाय.

तो हांसतूच रावलो.

हांवें ताका म्हळें-

तूं जाणा, हांव दयानंद बांदोडकाराचो भक्त न्हय. हांव ताचो अक मोट्यांतलो मोटो टिकाकार. गोंयचें नांव-निशाण पुसून अडोवपाक तो भायर सरिल्लो म्हण म्हाका ताची तिडकूय आसा. पुणून, समज तो आज मुखेलमंत्री आशिल्लो जाल्यार ताच्या विधिमंडळांतल्या कोणाकूय - आमदार, मंत्री, सभापती, कर्मचारी कोणाकूय-खंयचेच चलयेचेर हात घालपाचो धीर जायत आशिल्लो?

'ना !' ताणे जाप दिली.

'बरें. ताच्या मंत्रीमंडळांतल्या कोणेंय स म्हयन्याचो पगार घेवन कोणाकूय खंयूय नोकरेक लायला म्हण ताका कळिल्लें जाल्यार, तो ओगी रावतलो आशिल्लो ?'

'ना. तो त्याच खिणाक ताका काडून अडयतलो आशिल्लो.'

समज, तो काँग्रेसींत आशिल्लो. जाल्यार 'कितें करचें' हें विचारपाक तो राजीव गांधीं सरीं वतलो आशिल्लो ?

ना. तो स्वतः निर्णय घेतलो आशिल्लो.

हाचो अर्थ कितें जालो ? वयल्या पांवड्यार जेन्ना कोणूय चारित्र्यवान आनी कडक मनीस बशिल्लो आसता तेन्ना सकल्या पांवड्या मेरेनच्या सगळ्यांचेर ताचो धेक अुरता. वयलो जेन्ना भ्रश्ट जाता तेन्नाच वयर सावन सकल मेरेनचे सगळे भ्रश्ट जातात.

भ्रश्टाचार कसो ना करचो ह्या तुज्या प्रस्नाक दयानंदाच्या दाखल्यान तुवेंच जाप दिल्या.

पांच हजार वर्सां पयलीं भीष्मान सांगिल्लें-

कालो वा कारणं राजो

राजा वा कालकारणम् ।

अिति ते संशयी मामृत्

राजा कालस्य कारणम् ॥

राजाक काळ घडयना, राजाच काळ घडयता, हेविशीं अिल्लोय दुबाव मनांत धरूं नाका.

भ्रश्टाचार ना करपाचो आसत जाल्यार चारित्र्यवान मनीस

सत्येर हाडात. ना जाल्यार भ्रश्टाचार आपणा वांगडा देशाचेंय नाशें करपाचो आसा, ताची तयारी दवरात. देश काबाग करपा खातिरूच तो मातला.

पयलीं आनी आतां

१५ ऑगस्ट १९४७ आदलीं त्रेचाळीस वर्सां आनी १५ ऑगस्ट १९७७ उपरांतचीं त्रेचाळीस वर्सां मातशीं नियाळून पळोवचीं-

केदो व्हडलो फरक पडला !

पयलीं देश गुलाम आशिल्लो. आयज स्वतंत्र जाला. पयलीं देशांत ५६५ संस्थानां आशिल्लीं. आयज तीं विलीन जावन देश अक जाला. पयलीं देशांत लोकशाय नाशिल्लो. आयज लोकशाय आसा. पयलीं आमकां जाय तें कळूंक मेळनाशिल्लें. आयज जाय तें कळूंक मेळटा. आंतरराष्ट्रीय राजकर्णांत आमकां पयलीं कोण विचारी नाशिल्लो. आयज आमी अक तिसरी शक्त अुबी कळूंक पावल्यात.

पयलीं अन्न आमकां भायल्यान हाडचें पडटालें. आयज लोकसंख्या दुपेटीन वाडिल्ली आसुनूय अन्नाच्या मळार आमी स्वावलंबी जाल्यांत. पयलीं देशांत व्हडलेशे अुद्योग नाशिल्ले. आयज अुद्योगीकरणाच्या मळार आमी पयल्या पांवड्याच्या आठ देशां भितरलो अक देश जावंक पावल्यात. पयलीं तंत्रज्ञ आमकां भायल्यान हाडचें पडटालें. आयज आमचे तंत्रज्ञ आमी भायर धाडूंक लागल्यात.

पयलीं बाल-मृत्यूचें प्रमाण वूब आशिल्लें. आयज तें खूबूच थोडें जालां. पयलीं देखी काँलेरा प्लेगांत लोक मरताले. आयज मरनात. हे रोग साप्प ना जावन गेल्यात.

पुणून-

पयलीं केदें अुतुंग व्यक्तिमत्व आशिल्ले फुडारी ह्या देशांत जल्मा घाल्ले ! आयज सामके गिड्डे फुडागी आमच्या वांट्याक आयल्यात.

पयलीं त्यागाक, चारित्र्याक मोल आशिल्लें. आयज सत्तेक, सुवार्थाक आनी दुडवांक मोल आयलां.

आनी सगळ्यांत म्हत्वाचें-

पयलीं भोंवतणीं काळोख पातळ्ळेलो आसतालो. पुणून सगळ्यांचे भितर अुजवाड दिश्टी पडटालो. आयज अुजवाड भायर सगळे कडेन दिश्टी पडटा. पूण सगळ्यां भितर मात काळोख पातळ्ळा.

त्रिशतांव ब्रागांस कून्य

जल्मान कुलीन म्हळ्यार अक अॅरिस्ट्रॉकॅट. पुणून मनान लोकांचो. अक डॅमॉकॅट. गरिबांविशीं आपलेपण आशिल्लो. तांच्या सुख-दुखांकडेन अकजीव जाल्लो. विचारान मार्क्सवादी. पुणून महात्मा गांधींच्या व्यक्तित्वान प्रभावीत जाल्लो. विश्वासान

अनीश्वरवादी. पुणून काळजान खंयच्याय व्हड संतांसारको पवीत्र आनी निर्मळ. अक विचारवंत, शीलवंत, क्रियाशील, संस्कारसंपन्न त्रिस्तांव त्रागांस कुन्यां सारको असलो दुसरो गोंयकार अजून पळोवंक ना.

जल्म गोंयांत. शिक्षण थोडें गोंयांत, थोडें पाँडेचेरीक. अपुरांत फ्रांसाक, सॉरबॉर्न विश्वविद्यालयांत. पुणून आयुश्यभर ज्या शिक्षणान तांकां पोसवण दिली तें तांकां मेळ्ळें आनी बार्बुझ आनी रोमां रोलां सारकेल्या आर्विल्ले मुस्तींतल्या योरोपीय रुशिया सांगतात आनी अँटीअपिरियलीस्ट लीग सारकेल्या विद्यालयांत. असल्या रुशिया आनी असल्या विद्यालयाच्या संस्कारांत वाडिल्लो मनीस कवी कथाकार आसलो जाल्यारय निखटो कवी कथाकार अुरना. शेतकामांत विशारद आसलो जाल्यार निखटे शेतकामाचे प्रयोग करू आगी बसना. जंय मनीस मनशाचेर अन्याय करता थंय त्या अन्याया आड तो हड्ड्याचें कोट करून उबो रावता. त्रिस्तांवांक पॅरिसाक हें शिक्षण मेळ्ळें. परिणाम : गोंयचेर अतिहासान केल्ल्या अन्याया आड आयणालें जिवीत झरोवपाचो तांणी पॅरिसाकूच निर्णय घेतलो.

गोंयचे सुटके खातीर वावुरपाचो तांणी नित्यय केलो.

त्रिस्तांव पारिसाक आसताले तेन्ना हांगा हिन्दुस्तानांत महात्मा गांधीच्या फुडारपणाखाला हिन्दुस्तानाचे सुटकेची अक आगळे वेगळे तरेची चळवळ चलताली. संवसारांत आयज वेर चलिल्ल्या असल्या चळवळींनी 'अन्याय ना जावंक जाय' हें अक तत्त्व सोडीत जाल्यार दुसरीं खंयचींच नितीक तत्त्वां कोणे मुखार कलंक नाशिल्लीं. हिन्दुस्तानांत चलिल्ले चळवळींत सत्य अहिंसे सारक्या तत्त्वांनी मानाची सुवात जोडिल्ली. हिन्दुस्तान स्वतंत्र करतले, पुणून सत्य अहिंसेच्या मार्गान करतले हे तरेचो अक नित्यय हे चळवळींत दिश्टी पडटालो. हे चळवळीन साध्या परस चड साधनांचेर भर दिल्ली. फट्ट करून कोणय खंयूय कोणाक मारलो, अजो घालो, जाल्यार गांधी चळवळूच बंद करताले. यारोपांतल्या लोकांक हें कितें तें सारकें समजनाशिल्लें' हे दाखोवपाचे दांत आसतले, हांचे खावपाचे दांत वेगळे आसतले' अशें चडशे लोक धरून चलताले. तांतूंत, अग्रजांनी आपणाल्या विखाळ प्रचारान योरोपांतल्या लोकांमुवार आमचे चळवळीचें अक विकृत चित्र उबें केल्लें. हें विकृत चित्र पुसून काडून चळवळीचें आनी ही चळवळ चलयतल्या फुडाऱ्यांचें खरेलेंचित्र योरोपांतल्या लोकां मुखार दवरपाचें काम त्रिस्तांवांनी आपणाल्या आंगार घेतलें. ते लुमानिते, क्लारिते सारकेल्या अत्र पांवड्याच्या फ्रेंच नेमाळ्यांनी हिन्दुस्तानांतले चळवळी संबंदान बरोवपाक लागले. जालियांवाला बागेंत कितें घडलें, हें तांणीच सगळ्यांत पयलीं योरोपाक सांगलें. महात्मा गांधीचें अक ल्हानशें जिवितूय तांणी बरोवन छापलें. ह्या चरित्राकडेन सगळ्यांत पयलीं रोमां रोलांचें लक्ष गेलें. तांचेय तकलेंत गांधीचें चरित्र घोळटालें. ते गांधी विशिची जाणकारी अकठांय करपांत गुल्ल आशिल्ले. रोलां गांधीचें चरित्र बरोवंक सोदतात म्हणपाची खबर मेळना 'फुडें 'रोलांचे लिखणेंतल्यान मायर सरिल्लें चरित्र योरोपाचेर चड प्रभाव घालतलें'

अशें येवजून अकठांय केल्लीं सगळीं पुस्तकां, सगळीं कावणां त्रिस्तांवांनी रोलां सुवादीन केलीं. रोलांकडेन, हे भाशेन, जुळून आयिल्लो संबंद अकासारको वाडत गेलो, अखेर मेरेन तिगलो. रोलां मायर पडले अपुरांत तांगेली 'लुंद' नांवाची हिन्दुस्ताना संबंदिची दिसाटी अग्रजींत कोणय तरी हिन्दुस्तानांत अजवाडावची म्हूण त्रिस्तांव पोर्टाडिकेन वावुरताले, हें लोकांनी पळेलां.

रोलां संबंदान तांकां खूब भौमान आशिल्लो.

त्रिस्तांव आपणा संबंदान चडशे केन्ना अलुय नाशिल्ले. हाका लागून तांच्या जिवितांतल्यो कांय म्हत्वाच्यो गजाली तांगेल्या लागिच्या मनशांक लेगीत सारक्यो खबर नात.

असल्यो दोन गजाली हांव जाणां—

अक, पॅरिसाक आसतना हो. ची. मिन् आनी ते अेकेच कुडींत स म्हयने अकठांय रावल्यात म्हणपाची. आनी दुसरी, चाअु-अेन लाय कडेन तांचो खूब दाट संबंद आशिल्लो म्हणपाची. पयली गजाल फ्रेन्डस् ऑफ अिन्डिया सोसायटीचे हॉरेस अलॅक्झांडर हांचे कडेन ते अलुयताले तेन्ना तांच्याच तोंडातल्यान हांवें आयकल्या आनी दुसरी चोन देशाचे भोंवडेक चार वर्सां फाटल्यान गेल्लों तेन्ना पॅरिसाक युनिव्हर्सिटीच्या अका प्रोफेसराच्या तोंडांतल्यान आयकल्या.

पॅरिसांतलो चवदा वर्सांचो राबितो सोंपोवन त्रिस्तांव हिन्दुस्तानांत परतले तेन्ना जवाहरलाल नेहरूंक मेळून १९२८ त गोवा काँग्रेस कमिटी नांवाची-अिन्डियन नॅशनल काँग्रेसची-अक शाखा तांणी गोंयांत सुरू केली. आसामांतल्या च्या च्या मळ्यांनी कांय गोंयकार कुणबी बंधांची जीण जियेताले तांकां थंयच्यान सोडोवन हाडपाचें काम तांणी हेच काँग्रेस कमिटीच्या नांवान केलें. तशें, गोंयच्या कांय गांवांनी हुंवाराच्या पावसाक लागून लोकांचे जिवीत विस्कळीत जालें तेन्ना पयशे अकठांय करून खोंपी खोंपींनी भोंवन लोकांक दुडवांचो आधार दिवपाचें कानूय तांणी हेच कमिटीच्या नांवान केलें गोवा काँग्रेस कमिटीच्या नांवान तांणी कांय पुस्तकांय बरोवन अजवाडायलीं. पुर्तुगेजांच्या शेका तळा गोंयची जी दुर्दशा जाल्या तिची बारीक सारीक खबर तांगेल्या ह्या पुस्तकांत वाचूंक मेळटाली. तांगेलें सगळ्यांत चड गाजिल्लें आनी म्हत्वाचें पुस्तक म्हळ्यार 'डिनशनलाअिझेशन ऑफ गोअन्स' गोंयकारांचे देश-भश्टेपण. तांगेलें वि-राष्ट्रीकरण. ल्हानशेंच अक पुस्तक हें- जो गोंयकार हें पुस्तक वाचतलो तो आदलो अुरचो ना. मुळा थावन बदलतलो. गोंयकारांक राष्ट्रीय प्रवाहांत हापा खातीर आयज लेगीत ह्या पुस्तकाचो अपेग जावं येता.

१९४१ च्या अदमासाक 'गोअन युथ लीग' नांवाची तांणी मुम्बयत आनीक अक संघटना अुबी केली. कितलें-शे तरणाटे तांचे भोंवतणी अकठांय जाले.

गोंयांत लोहिया पावले आनी अवचीत् गोंयान कूस परतिली. त्या वेळार लोहियांनी सुरू केल्ले हे चळवळींत त्रिस्तांव पडले. चळवळ सुरू जावन पंदरा दीस लेगीत जावंक नाशिल्ले, सरकारान त्रिस्तांवांक धरून भितर घाले आनी आठ वर्सांची रूयास्त फर्मावन

तांकां पुर्वगालाक पेनिशिचे बंदखणीत घाडून दिलें.

चार वर्सांनी आमनेश्ती आयली आनी ते बंदखणींतल्यान सुटले. पुणून लीज्वोआंतूच रावले. १९५३ त ते सरकाराक चकोवन परते हिन्दुस्तानांत आयले.

ते मेरेन हांगा आमची चळवळ मंदाविल्ली. स्वातंत्र्य सेनिक अकामेकां पसून फुटिल्ले. त्रिश्तांवांनी सगळ्यांक अकटाय हाडपाचो थोडो भोव यत्न केलो. पुणून अखेरेक ते अकलेच पडले. अकले-अकटुकेच ते झुजत रावले.

गोंय मेकळें जाल्लें पळोवंक ते पावले नात. १९५२ त सप्टेंबराचे २६ तारखेक ते भायर पडले. निमाण्या खिगा मेरेन ते गोंया खातिरूच वावुरलेले. झुजत राविल्ले.

केन्ना केन्नाय प्रस्न पडटा-

गोंयचे सुटकेचे चळवळींत खूब जाणांनी वांटो घेतलो. खूब जाणांनी बंदखण भोगली. तरांतरांचे कश्ट सोंमले. खूब जाणांनी आपणाल्या संवसाराचेर तुळशी पत्र सोडलें. हांच्या त्यागा मुखार कोणायची तकली बागूंक जाय. पुणून हांच्यांत कोण असो आशिल्लो की जाच्या जिविताचो आनी विचाराचो दुसऱ्यांचेर परिणाम जाल्लो? जाचे पसून दुसऱ्यांनी प्रेरणा घेतिल्ली? म्हजे मुखार अकूच नांव अुबें रावता त्रिश्तांवांचें. अकूच फुडारी हो आमचो, जाणें आमच्यांतल्या कांय जाणांचीं जिवितां घडयल्लीं. जो आपणा वांगडा दुसऱ्यांकूय घेवन मुखार गेल्लो. बाकिचे चडशे सगळे अकडांडी. शिलेदार आशिल्ले. आपुणूच मुखार सरिल्ले. आपुणूच मुखार गेल्ले. दुसऱ्यांक वांगडा घेवन मुखार सरिल्लो अकळोच त्रिश्तांव. ताका शिश्य आशिल्ले, जांचो गोंयचे सुटकेच्या झुजांत बरोच हातभार लागला.

त्रिश्तांवांची आनीक अक गजाल लक्षांत धरपा सारकी-

तांचे विचार स्पस्ट आशिल्ले. कसलेच दुबाव कसलीच संदिग्धपणां तातूंत नाशिल्लीं. आपूण गोंयांक खंय व्हरूंक सोदतां हें ते बेस बरें जाणा आशिल्ले. **Free Goa in Free India.** मेकळ्या भारतांत मेकळें गोंय. ही घोशणा तांणी गोवा काँग्रेस कमिटी स्थापन केल्या ते मुस्तीतूच दिल्ली आनी आयुश्यभर ते ती स्पस्ट करीत गेल्ले.

निमाण्या वर्सांनी तांणी अक सातोळें चलयल्लें. ताका नांवूय तांणी **Free Goa** दिल्लें.

स्पस्ट विचार तशी शांत तकली. त्रिश्तांवांक कोणे केन्ना अुवांबळीत जाल्ले पळोवंक नात. काळीज अुवांबळीत जाल्लें आसलें जाल्यार अुवांबळाय तांणी तोंडार दिश्टी पडूंक दिवंक ना. तांकां कोणाचीय तिडक मारल्या जाल्यार तांच्या तोंडांतल्यान अकूच गाळ-म्हणचीच जाल्यार- भायर सरल्या. 'हें फट' म्हूण. **This is a lie** म्हूण. हाच्याकूय खर अुतर ताच्या तोंडांतल्यान केन्ना भायर सरिल्लें कोणें आयकूंक ना. तशें लिखणेंतल्यान भायर सरिल्ले वाचूंक ना. अितली संयमीत तांची वाचा आनी लिखणी आशिल्ली.

त्रिश्तांव गोंयचें सोडून हिन्दुस्तानाच्या राजकर्णांत पडिल्ले

जाल्यार दुबावूच ना- जवाहरलाल, मोलाना आझाद हांचेच पंगतीक वचून बसतले आशिल्ले. त्याच पांवड्याचे ते आशिल्ले. गोंयां खातीर तांणी जे कश्ट सोंसले ते लागणूक म्हूण सोंसले. तो त्याग नाशिल्लो. पुणून गोंयां खातीर तांणी अखील भारतीय पांवडो सोडून दिलो, हो तांगेलो खरो त्याग आशिल्लो अशें म्हणूंक जाय.

अंदुचें वर्स हें तांगेलें शताब्दी वर्स. तांचो अुगडास सगळ्यांक करून दिवंया.

अमेरिकेचो राष्ट्राध्यक्ष कोणे वेंचून काडपाचो ?

आवाशिवा करून आखांनी वाटारांतलें झूज सोंपलें. दोनूय वसल्या लोकांचें सुमारा भायर नाशें करून सोंपलें. आनी म्हत्वाचें म्हळ्यार -

फुडल्या झुजाची तयारी करून सोंपलें.

फुडल्या धा वर्सां भितर ह्याच वाटारांत पर्थून अक झूज पेटूंकूच जाय.

अक गजाल स्पस्ट जाल्या-

संवसारांत आयज स्पूपर पावर अशी फकत अमेरिकाच अुरल्या. पयलीं रशियाय अक स्पूपर पावर आशिल्ली. ताका लागून आंतर-राष्ट्रीय मळार अक संतुला अुरताली. आयज ही संतुला ना जाल्या.

हाचो अर्थ : हे मुखार अमेरिकेक जाय तसोच संवसार चलतलो. अमेरिकेक सद्दाम अुरिल्लो जाय आसत जाल्यार तो अुरतलो. नाका आसत, वतलो. अिराकांतूच न्हय, संवसारांतल्या दुसऱ्या खंयच्याय देसांत अमेरिकेक जाय आशिल्लोच पंगड सत्येर अुरतलो. जाका आशिल्लो वतलो अुग्रवादी लोक अुडयतले आनी अुग्रवाद्यांक अमेरिकेचो आधार मेळटलो.

जे देश आपणाक स्वतंत्र मानतात तांचें स्वातंत्र्य आतां फकत कुकमाक आधारा पुरतें अुरलां.

आनी दुर्दैव म्हळ्यार-

युनो आतां युनो अुरूंक ना. 'वॉअित ऑफ अमेरिका' जाला.

हे परिस्थितीत अमेरिकेचो राष्ट्राध्यक्ष कोण आसचो हो प्र न फकत अमेरिकेचो अंतर्गत प्रस्न अुरना. तो अखल्या संवसाराच्या हुम्क्याचो प्रस्न जावन पडटा. कोणाच्याय हातांत अमेरिका वचूंक जायना हाची जतनाय संवसारांतल्या हेर देशांक घेवंचीच पडटली.

ना जाल्यार, अमेरिका माततली आनी संवसाराक ताका पुर्ण करून सोडटली.

अमेरिकेचो अध्यक्ष वेंचून काडपाचो अधिकार आतां भायल्या देशांकूय-आमकां-मेळूंक जाय अशें कोणूय म्हणपाक लागलो जाल्यार अजाप जावंक जायना.

वायट-शी चाल न्हय ही

हे अमृत-महोत्सव बी कोणे सुरू केले काय ?

कित्या खातीर सुरू केले ?

केन्ना सावन सुरू जाले ?

करण्यो करीत मनशान शंबर वर्सा जियेवचें अशें अपुनिष-
दांनी सांगिल्लें- 'कुर्वन्नेवेह कर्माणि जिजीविषेत् शतं समः'

हातूंत भर दिल्लो तो शंबर वर्सा जियेवपाचेर न्हय, तर
करण्यो करीत जियेवपाचेर.

कसल्यो करण्यो ?

आयुश्य भर अकेच तरेच्यो न्हय, ते ते पिरायेर त्यो त्यो.

अपुनिषदांचे हे देखिचेरा आधारून आमगेल्या म्हालगड्यांनी आमचें
जिवीत आमकां आंखून दिल्लें. शंबर वर्साचे तांणी चार वांटे केल्ले.

एका एका वांट्याक पंचवीस पंचवीस वर्सां दिल्लीं, आनी
ह्या एका एका वांट्याक एका एका आश्रमाचें नांव दिवन तांणी
आमकां सांगिल्लें-

हे भाशेन जियेवपाचो यत्न करात. तुमचें जिवीत सुखी
जातलें.

ह्या चारूय आश्रमांत सगळ्यांत म्हत्वाचो आश्रम आशिल्लो
गृहस्थाश्रम. लग्न जावप, भुरगीं जल्मा घालप, तांकां शिकोवन
व्हड करप, सत्या, संपत, कीर्त जोडप हें सगळें ह्या आश्रमांत रावन
करपाचें. कर्तृत्वाचो आश्रम हो.

पंचवीस ते पन्नास मेरेनचे पिरायेचो.

ह्या आश्रमांतल्यो करण्यो-आश्रमाक सोब सारक्योच आसूंक
जाय. अशें तांणी म्हळें.

ह्यो करण्यो बरे भाशेन करूंक येवच्यो म्हण हाचे आदल्या
ब्रह्मचर्याश्रमांत तयारी करपाची. शिक्षण घेवपाचें, विद्या संपादपाची,
योग्यताय, कसव जोडपाचें- हें सगळें ह्या आश्रमांत करपाचें.

ह्या आश्रमांतल्यो करण्यो तांणी आनीक अके भाशेन नेमून
दिल्ल्यो.

पन्नास भर जातकूच जोडपाचें सगळें सोडून दिवपाचें आनी
मुखावयल्या पंचवीस वर्सांत-पन्नास ते पंचात्तर वर्सांचे पिरायेत-
मनशान समाजाक दीत रावपाचें अशें थारायल्लें.

कितें दीत रावपाचें ? फकत दुडू न्हय. तर प्रत्यक्ष सेवेन
अणभव दीत रावपाचें, वाटपाचें.

ह्या आश्रमाक तांणी वानप्रस्थाश्रम हें नांव दिल्लें.

ह्या आश्रमांतल्यो करण्यो आनीक अके तरेच्यो आसूंक जाय
अशें म्हळें.

पंचात्तर जातकूच हेंय सगळें सोडून दिवपाचें आनी अलिप्त,
निलिप्त, अनासक्त, तृप्त जिवीत, जियेवंक जाय अशें सांगिल्लें.

ह्या आश्रमाक तांणी संन्यासाश्रम हें नांव दिल्लें.

हे भाशेन एका एका आश्रमाच्यो त्यो त्यो करण्यो नेमून
तांणी तृप्त जिवीत कशें जियेवचें हें आमकां दाखोवन दिल्लें.

आमी आमगेल्या म्हालगड्यांचो ही शिकवण सांग विसरले
आनी जिवीत म्हळ्यार जसो कितें अकूच आश्रम-गृहस्थाश्रम-
जाल्ले वरो जियेवपाक लागले. परिणाम : शिक्षण सोंपना फुडें

मनीस अक फावट जोडूंक लागलो. म्हणटकूच सरसर तो फकत
जोडतूच रावता म्हणपाचें आमी पळेतात.

आनी अतृप्तूच मरता.

तरी बरें हालीं साराक अक नवी चाल सुरू जाल्या. अमकीच
अक पिराय जातकूच आमी मनशांक 'निवृत्त करतात आनी घरा
धाडून दितात.

निवृत्त मनीस म्हळ्यार आयुश्यभर तींच तींच कामां करून
झरून गेल्लो मनीस. नवें कितेंच हातांत घेवपाचो आत्मविश्वास
नाशिल्लो मनीस. पावला पावलाक 'म्हजी चूक जायना मू' अशें
येवजून धाडसाचें कसलेंव पावल अखलपाचो धोर नाशिल्लो मनीस.
ही चाल सुरू जाल्ल्यान समाज कितेंय तरी नवीं कर्तुवां करूंक
पावला. ना जाल्यार-

मनीस ज्या कदेलार बसला त्या कदेलार तो सरसर दसूनूच
रावतलो आशिल्लो.

कोणेंय घालून दिल्लो नेम आसूं हो. ताणे संवसाराचेर मोटे
अपकारूच केल्यात अशें म्हणूंक जाय. पुणून-

हो नेम आनी लागू केला फकत दुसऱ्यांच्या हातांखाल काम
करतल्यां नोकरांक, चाकरांक, येंपगादांक, कर्मचाऱ्यांक, दोतोर्यांक,
आद्वोगादांक, अद्योगपतींक, फुडाऱ्यांक हो नेम लागू जायना. तांकां
आमी आडवाद लेखल्यात.

खरेपणानशीं हांकां आडवाद लेखपाची गरज ना. कित्याक,
हेवूय तींच तींच कामां आयुश्यभर करून झरून निरुपयोगी जाल्ले
आसतात.

पुणून तांकां हें सांगप कशें ? आनी कोणे ?

कोणाक तरी अक 'सभ्य' तरा येवजली जावंक जाय. आनी ताणे
मनशाक साठ वर्सां जातकूच ताचो शण्ट्यब्दी पूर्ती समारोह घडोवन
हाडपाची चाल सुरू केल्ली आसूंक जाय. 'बाबा रे, तुका साठ
वर्सां जालीं. हेरां भाशेन तुजें दोन वर्सां पयलीं निवृत्त जावपाचें.
तुका तें येवजलें ना. सांगपाचोय कोणाक धोर जालो ना. जावं,
आतां तरी कुशीन सर. सगळो कारभार भुरग्यां सुवादीन कर
कितें भोगपाचें तें तांकां भोगूंक दी. तुजें फकत आतां अुरिल्लें
आयुश्य लोकांचे सेवेंत खर्चुपाचें... ना जाल्यार नवे पिळगेक बेटो
आडखळ जावन पडटलो, बरे भाशेन कडेक सर 'हें सांगपा खातीर
हो समारोह सुरू जाला जावंक जाय.

हो समारोह करूनय मनीस सादूर जालो ना, त्याच कदेलार
दसून रावलो, आयुश्यभर करीत आयिल्लीं कामां करोत रावलो
जाल्यार-

ताका अक दुसरी शिटकावणी दिवपा खातीर पंचास्तराव्या
जल्म दिसा ताचो अमृत-महोत्सव वाजत गाजत मोट्या दवाज्यान
घडोवन हाडपाची चाल सुरू जाल्या म्हणूंक जाय. 'बाबा रे, तुजें
अती जालें, आतां सगळें सोडून दी' हें चार चवगां मुखार सांगस
खातीर हो समारोह घडोवन हाडटात जावंक जाय.

खरें सूख कर्तुवां करपांत आसा तशें कर्तुवां सोडपांतूय आसा.
वायट-शी चाल न्हय ही.

सुखाचें मोल

अक कथा वाचिल्ली-

अक आशिल्लें शेवणें. खूब अडटालें. वयर मेरेन वतालें.

पुणून-

नदर सदांच जमनीर दवरून अडटालें.

अक दीस तें सदचे वरी अडत वयर गेल्लें. अवचीत ताका सकल अक गाडो दिश्टी पडलो. वायटिनी भरिल्लो. गाडेकारान वायटिचे किडे भरून हाडिल्ले आनी तो शेवण्यांक मोट्यान ओलो मारून सांगतालो, 'अक पांख दियात, दोन किडे घेयात.'

शेवण्यांक वायटी खूब आवडटाल्यो.

सकल देंवून तें अका रुखाचे ताळयेर बसलें. गाडेकाराक विचारलें, 'कशी दिली वायटी?'

'अका पांखाक दोन किडे, बाब.' गाडेकारान जाप दिली.

शेवण्यान आपणाल्या पाखाट्यांतलें अक पांख चोंचीन ओडून काडलें. तें गाडेकाराक दिलें. दोन किडे घेतले आनी फुररें करून तें अडून गेलें.

तेदूसच्यान शेवणें अक पांख दिवन दोन किडे घेवपाक लागलें. ताणे सदांच गाडेकाराची वाट पळेत बसचें. तो दिश्टी पडना फुडें सकल देंवचें, अक पांख काडचें. तें गाडेकाराक दिवचें. ताचे कडल्यान दोन वायटी-किडे घेवंचे आनी अडून वचचें.

बापायक, हें पळोवन, वायट दिसचें. ताणे अक दीस शेवण्याक म्हळें, 'पुता, वायटी हें आमचें शेवण्याचें मुखेल अन्न न्हय. धर्तरेर कितलें-शे तरातरांचे किडे आसात. कांय अंतराळांतूय अडटात सगळे कडेन ते मेळटात. अशें आसतना, अकेच वायटिच्या नादाक लागप समा न्हय. ते भायर, वायटी-किडे कितलेय गोड लागले म्हूण पांख दिवन ते घेवप समा न्हय. आमचें शेवण्यांचें खरें मांडवल म्हळ्यार आमचे पांखाटे. ते आसात म्हूण आमकां अडूंक येता....'

'च्ये' शेवण्यान बापायक जाप दिली. 'तुमी पोरणे पिळगेंतलीं शेवणीं. पोरण्या विवारांचीं... वायटी-किड्यांत कितें आसा, तुमकां खंय खबर!'

बापायन म्हळें, 'पुता, अक दीस तुजेर पच्छात्तापाचो प्रसंग येतलो... पळेशीत तूं.'

पुताक वायटेचीच रुच लागिल्ली. वायटीकिडे खावंक लागत पूण तो दुसरो खंयचोच किडो चोचींत धरी नाशिल्लो. तो कसलेंच फळ लेगीत खाय नाशिल्लो.

अिल्लीं अिल्लीं करून शेवण्याच्या पाखाट्यांतलीं पांखां अुणी जायत गेलीं. ताका पयलीं भाशेन अडुकूय येना जालें. मातशें अडटालें. पुरो जातालें. मागीर, अके ताळयेर बसून रावतालें. बाकिचीं शेवणीं वयर वयर अडटालीं आनी हें फकत तांकां पळेंत रावतालें. ताणे मागीर आपणा खातीर अक तत्वज्ञान रचून काडलें-अडपांत कितें अर्थ आसा? अडून अडून हांकां कितें मेळटा? अकाद-दुसरो किडोच मू? ... मूर्ख खंयचे कडले. अक पांख दिवन

दोन किडे मेळटात-तेवूय वायटिचे- तर मागीर अडपाची कितें गरज आसा? ...

अिश्टांनी ताका सांगचें, 'सभाग्या, तुका पश्यात्ताप जातलो अक दीस!'

पुणून हें आयकता कित्याक?

ल्हवू ल्हवू ताका अडूंक येना जालें. अका रुखावयल्यान दुसऱ्या रुखार तरी तें वतालें. तेंवूय आतां ताका जमना जालें. चडांत चड अके ताळये वयल्यान दुसरे ताळयेर वचप, अितलेंच तें करपाक लागलें. हाच्याकूय पयस वचप ताका जमना जालें.

अक दीस गाडेकार आयलो ना.

शेवण्यान दीस भर वाट पळेली. त्या दिपा तें अुपाशीं अुरलें. दुसरो दीस अुदेलो. त्याय दिसा गाडेकार आयलो ना. तिसऱ्या दिसाय आयलो ना.

शेवणे अुबगलें म्हणपाक लागलें, 'झक् मारलो गाडेकार. हांवूच वायटी किडे सोदून काडटलें.' तें सकल देंवलें. मातशें मुखार गेलें. मुखार अक आकांताची व्हड वायटेची वसाहत ताका दिश्टी पडली. तीन दीस तें अुपाशीं आशिल्लें. वायटी किडे दिश्टी पडना फुडें पट् पट् करून तें अक अक खायत सुटलें.

अुपरांत ताका अक माग्णी येवजली. ताणे किडे पुंजावन दवरचे अशें थारायलें. अक गाडो भरीत अितले वायटी-किडे ताणे पुंजायले.

अवचीत चवथ्या काय पांचव्या दिसा ताका गाडेकार दिश्टी पडलो. शेवणे खुशाल-भरीत जालें. ताणे गाडेकाराक विचारलें, 'सभाग्या, खंय आशिल्लो तूं अितले दीस? ... तुजो वाट पळोवन पळोवन म्हाका पुरो जालें. आतां पळे, कितले किडे हांवें पुंजावन दवरल्यात ते.'

गाडेकारान म्हळें, 'बरें केलें.'

'आतां हे सगळे किडे तूं व्हर. आनी म्हजीं पांखां म्हाका परतीं दी.' शेवण्यान ताका म्हळें.

गाडेकार खो खो करून हांसलो. म्हणपाक लागलो, 'हांव किडे दिवन पांखां घेतां. पांखां दिवन किडे न्हय. कळलें? ...'

शेवणें फणफणलें; कितें करचें, ताका समजना जालें. सुवा खातीर आपणे आपणालें स्वातंत्र्य होगडायलें, हाचो ताका पश्चात्ताप जाल्लो.

अितल्यांत, खंयच्यान तरी अक माग्णर आयलें आनी ताणे शेवण्याचेर अुडी घाली शेवणें मेलें.

तात्पर्य : सांगलें म्हूण पटूंक नाका?

-~~अ~~-

- कितले विचित्र आमी !

सप्तकांतले स दीस कांट्यांचीं झाडां रोयतात आनी सातव्या दिसा 'देवा पाव, हांकां कां जायनात जाल्यार पुरो' म्हूण माग्णांत.

वाचपी कळयनात.....

नेरुल, बार्देज-गोंय
ता. १०-२-९१

संपादक 'जाग' हांकां मायेमोग्यात.

मालवणी वितोदसम्राट मरिचद्र कांबळी हालींच गोंयांत 'सांवळो गोंधळ' हें आपलें नाटक घेवन आयलो आनी तें नाटक पळेतकच म्हाका दिसलें की तांगेली 'वस्त्रहरणा'ची धांपिल्ली मूठ सवाय लाख मोलाची आशिल्ली तेंच बरें आशिल्लें. मूळ इंग्लीश फार्स-वजा प्रहसनावयल्यान श्री. देवल हांणी रचिल्लें 'तसविरीचा घोटाळा' हो गद्य फार्स आनी उपरान्त ताचें तांणी केल्लें संगीत संशयकल्लोळ नाटक हें मराठी नाटकांमोगी लोकांचे यादस्तींत इतलें जिवें तट्टटीत आसा की त्या नाटकाच्यो अश्यो तिसऱ्यो वादऱ्यो करपाची मरिचद्र कांबळीक बुद्ध जावंची तरी कशी हाचेंच नवल दिसता. ह्या नाटकांत कामांय करपी त्या वेळावयले नट मादेसुदे नाशिल्ले. बालगंधर्वाची रेवती, पंढरकरबुवांचो अश्विनशेट जाल्यार गणपत-राव बाडस हे फाल्गुनराव. एकापरस एक तर्जल्लीं माणकांमोतयां. तशेंच रघुवीर सावकार हांची रेवती हीय तांणी मराठी रंगभूयचेर गाजयली ती अशी तशी न्हय. मरिचद्र कांबळीक एकानचो तांकां पळोवपाचो योग आयलोना जातलो. पूण कितेंय जायना रंगभूयेक एक इतिहास आसता. आनी खंयच्याच जातीवन्त नटाक ताची दखल घेतलेबगर फुडें सरप उचीत जायना. मरिचद्र कांबळीचो 'सांवळो गोंधळ' हो खऱ्यानीच सावळो गोंधळच आशिल्लो. ना म्हणपाक तातल्या पात्रांचीं नांवां आनी तांतले 'डायलॉग' हे मालवणींत अणकारिल्ले संशयकल्लोळांतलेच आशिल्ले. फकत नाटकाचें नांव तितलें बदलिल्लें. मूळ संशयकल्लोळांत दुबाव हें जरी कथानकाचें सूत्र आसलें तरी तांतूंतल्या पात्रांचे मनीससभाव इतले कलात्मकतायेन रंगयले आसात की कांय वेळार त्या हांसोवण्या नाटकांतले कांय प्रसंग प्रेक्षकांक भावनाविवश करून सोडटात म्हणपाचें दिसून येता. दुबावाचो रोग जावप म्हळ्यार मनशाक ताचो कितलो ताप हाचोय अणभव येता. आनी प्रेक्षकांक रिझयतां रिझयतां आश्विनशेट आनी रेवती हांचो एकामेकांचेर आशिल्लो जिवापेलकडचो मोग सहजतायेन अकतो जावंक पावता. इतलें हें शृंगारीक आनी एकापरस एक सोबीत पदांनी भारावन बुडोवपी नाटक, सांवळ्या गोंधळाखतीर मरिचद्र कांबळीन वेंचून काडप हाचे सारकें दुर्दैव ना.

बाकीचाय बोरकारांनी देवलच्या मूळ 'संशयकल्लोळा'चो कोंकणींत अणकार करून तें नाटक कोंकणींतय तितलेंच परिणामकारी जाता म्हणपाचें दाखोवन दिलां. मूळ नाटकांतल्या ओपारी वांट्याच्यो कोंकणींतल्यो नीज ओपारी घालून तांतूंत वेगळोच प्राण

भरला. तशेंच तांतलीं पदांय त्याच चालीवर रचून मराठी संशय-कल्लोळ पळोवन आयिल्ल्या प्रेक्षकांक ह्या नाटकांत कितेंच उणें दिसचेंना हाची जतनाय जाल्या.

मरिचद्र कांबळीच्या 'सावळो गोंधळांत' धुमशेणां कांडटा तो फकत एक फाल्गुनराव. कृत्तिकावाय वेंचून काडल्या तीय बाबाट-मारपी जगलांट. मूळ नाटकांत कृत्तिकावाय म्हळ्यार एक घरवत्सल सुहासिनी वायल. मयादेची शीम सर्त पाळपी. ह्या गजालीचो 'सावळो गोंधळा' तले कृत्तिकावायक इग्लोय पात्सो ना. ती मोट्या मोट्यान फक्कत आड्डता. आनी खरी पात्रां म्हळ्यार जीं रेवती आनी आश्विनशेट, तांका जाल्यार ह्या गोंधळांत डिस्को गितां गांवक लायल्यांत. जांच्या संवादांत कितेंच राम ना अगलीं मनशां हीं संवंगां करतात म्हणटकच आनीक कितें उलयतलो? ना म्हणपाक भादवो जाल्लो राजा मयेकर कितेंय आपणालें कसब दाखयतलो आसलो. पूण ताका केला मर्डन. आनी तशें केल्ल्यान तेंय पात्र व्हडलें परिणामकारी जावंक पावूंक ना.

इतलें आसुनय त्या नाटकाचे 'हाऊस फुल्ल' प्रयोग गोंयांत जाले ते कशे? असो एकाद्रो प्रस्न कोणय विचारूं शकता. ताची जाप ही : पयलिची संगीत नाटकांची परंपरा आयज उरूंक ना. आनी नव्या पिळग्यांक ते परंपरेची इल्लो लेगीत कल्पना ना. पयलींसारकें आतां 'संशयकल्लोळ' नाटक आता खंय जें आयच्या भुरग्यांक पळोवंक मेळत? हे एकच गजालीक लागून मरिचद्र कांबळीन केल्लें 'संशयकल्लोळा'चें हें एके तरेचें विडंबन पळोवन तांतुंतल्यानच करमणूक करून घेवप ही जी आयच्या तरण्या भुरग्यांची वज, तिचो लाव अखेरेक मरिचद्र कांबळी घेवंक पावता. आनीक कितें म्हणटला?

बरें मागून,
तुमचो
सुधीर नायक

० ० ०

मेरशो, गोंय
२० मार्च ९१

'जाग'
सप्रेम नमस्कार,

फेब्रुवारीच्या आंकांत उत्रवाडा आयिल्लें शागू फडो हाचें पत्र वाचलें आनी ताणी बरयलां तांतलें अक्षरान अक्षर खरें म्हणपाचें जाणवलें. कॉलेजींतल्या भुरग्यांनी आडांगपणां कॉलेजीच्या वाठारांत केल्लीं एकवेळ संभवत. पूण सार्वजनीक वसिनी गर्दी करून जे तरेन ते उलयतात, आड्डतात, कुले घालतात, हांसतात आनी अशे भशेन हेर लोकांक ताप दितात ते सहन करपाचें नासता.

पथरच हायर संकंडरीच्यो परिक्षा चलताल्यो. ह्यो परिक्षा असले भुरगे कितें बरयतात-करतात तें एक देवाक खबर. तांकां ह्या परिक्षांतली 'सिरीयसनेस'च नासता म्हणपाचें दिसून येता. परिक्षा म्हळ्यार तकळेंत त्या दिसाच्या तरी पेपराचो विशय एकासारको घोळपाचो. पूण हेच भुरगे परिक्षेक वता आसतना लेगीत वसिनी

विचारां-धार :

शिक्षण

मनीस कुळयेकच दुश्ट अशें मानप म्हळ्यार तो पुराय मनीसजातिचो अवमान जातला. तशेंच निराशावादाची ती परिशीम जातली. मनीस मळांतच दुश्ट आसलो जाल्यार ताका शिक्षण दिवन कांयच बरें सादपाचें ना. थंय ख्यास्तिचोच मार्ग धरचो पडटलो. मागीर 'मारांवगर शिक्षण ना' हेंच शिक्षणाचें खरें सूत्र थरतलें. देखून शिक्षणवेत्त्यांनी आनी बृद्वन्तांनी मानवी मनांत पूर्णतायेचीं पुराय तत्वां बियाच्या रुपान समावल्लीं आसतात असो सिद्धांत मांडला.

हो सिद्धांत मान्य केलो म्हणटकच आयची विक्षिप्त शिक्षणपद्धत जशी चुकिली थारता तेच भशेन शिक्षणान नागरीक बी घडटात असलीं तत्वां आधारशून्य जातात. आमी कितेंय तरी शिक्षण दितां, भुरग्यांच्या मनांत ताचो कितें तरी परिणाम जाता आनी त्या परिणामाचें आनी आमच्या शिक्षणाचें समीकरण घडोवन हाडून आमी नाचूंक लागतां हीं पुराय पिशेपणां न्हय जाल्यार कितें ? आपूण शिक्षण घेतां अशें विद्यार्थ्यांक दिसुंकच जायना अशी शिक्षणाची रचणूक आसूंक जाय. तेच भशेन आपूण विद्यार्थ्यांक शिकयतां हाची इल्ली लेगीत भावना शिकयतल्याच्या मनाक आफडूंक जायना. गुरू खासा सहज-शिक्षक आसले बगर विद्यार्थ्यांक सहज-शिक्षण मेळप शक्य ना. 'आमी फोबेलचे, पॅस्टोलाझाचे जावं मॉटेसरीचे पद्धतीन शिकयतां' अशें जेन्ना कोणय सांगता तेन्ना खुशाल समजुचें की ही ताची वाचेचो ओग काडपाची माण्णी म्हण. हें उतरां-जंवजाळाचें शिक्षण. ही खंयचे तरी पद्धतिची तकलुपी तरा.

हें मडें, हातूंत प्राण ना. अंतरांतलें सभावांतल्यान अुकतें जावंक पावता तेंच खरें शिक्षण.

हें सहज-शिक्षण दोशयुक्त आसलें तरी जाता पूण शिक्षणाच्या नांवान चलता तें शास्त्रशुद्ध अज्ञान नाका. ह्या शिक्षणान लोकीक मेळोवपी व्यक्ती तयार जायनात' अशें स्पेन्सर म्हणटा. शेक्सपियरान खंयच्या नाट्यशास्त्राचो अभ्यास केल्लो ? अलंकारशास्त्राचे नेम तोंडपाठ करून कोणय प्रतिभावान्त कवी जाव कविता रसीक तरी जावंक पावला व्हय ? शास्त्रपद्धत म्हळ्यार निखटो भ्रम. खंयचेय पद्धतीबगर जें पद्धतशीर जावंक पावता, खंयचोच गुरू जें दिवंक शकना पूण तें मेळटा- अशें सरूप शिक्षणाचें आसा. देखूनच साक्षात्कारी महात्म्यांनी 'शिक्षण कशें दिवचें हें आमकां खबर ना' अशें म्हणिल्लें आसा. शिक्षणपद्धत, पाठ्यक्रम, वेळापत्रक ह्या उतरांक कांय प्रर्थच ना. हातूंत आत्मवंचनेबगर दुसरें कांयच ना. जगपाचे क्रियेंतच शिक्षण मेळूंक जाय. जियेवपाचे क्रियेभायलें शिक्षण म्हूण जेन्ना एक स्वतंत्र क्रिया घडटा, त्या वेळार वेगळे जातिचें द्रव्य देहाकुडींत गेले उपरान्त जो परिणाम जाता तसलोच ह्या शिक्षणाचो मनाचेर विखाळो आनी रोगयाळो परिणाम जायत आसता. कर्माची कसालत केलेबगर ज्ञानाची भूक लागूंक पावना आनी अशे स्थितींत जें ज्ञान वेगळे तरेन भितर घुसना तें पचोवपाइतली पचनेंद्रियाक तांक नासता. निखटीं पुस्तकां तकलेंत कोबल्ल्यान जर मनीस ज्ञानी जातो जाल्यार लायब्ररींतल्यो आठमारीय ज्ञानी जातल्यो आसल्यो. अधाशीपणान खाल या ज्ञानाची जिरवण सारको ना जाल्ल्यान बुद्धिची अवस्ता कितें जावंक पावतली हाचो विचारच केल्लो बरो

-५५-

जे तरेन धुडधूस घालतात तें पळेना फुडें हांची खऱ्यांनीच परिक्षा चल्ल्या काय हे मजा करूंक चल्लेत काँलजांनी, कितें तें कळना. चल्ल्यांक पळेनाफुडें जाल्यार तांच्या जिबांक धार येवंक लागता. आनी मागीर कित्याय कितें अचकट विचकट उलोवन विनोद करपाच्या नादांत ते इतले घुस्पतात की आपूण खंय आसां आनी कितें करतां हाचें भान लेगीत तांकां उरना. देखून असल्या ह्या विद्यार्थ्यांक निदान नागरीकशास्त्राचे पाठ दिवपाखातीर तरी कांय बंधनां आसपाची गरज आसा. आनी ते खातीर सरकारच्या येरादारी

खाल्यान हाचेर विचार करून कितेंय तरी मार्ग काडूंक जाय हेंय तितलेंच खरें.

तुमचो
अवधूत प्रभू

- भुरग्यांक शिकयतलो जायार - तूं स्वासा पयलीं
भुरगो जा. मास्तर जा-न उपकारना.

कस्तुरें

— शैलेश राजत देसाय

कस्तुरें जातीन भावीण पूण गुणान खंयचेय बायलेक लजोवपी. ताज्या गुणाची पारख करतलो कोण ? भोगाचे वान्शेन जे आयले तांणी पळेलें तागेलें रूप. गुणाची जाणें कदर केली तो जालो ताका देवासमान !

वेताळाच्या देवळांत तीन कातरीर आज सगळो बोवाळूव बोवाळ. थात्यामात्यान पुराय मंटप सजयल्लो आनी देवामुखार सदीपरस दोन तीन दिवल्यो आलायत्यो पेट्टाल्यो. गर्भकुडिचें भायलें दार जायां-फुलांनी शृंगारिल्लें आनी भितर मखर मांडून विराजीत जाल्ली वेताळा सुवारी लग्नाक भायर सरिल्ल्या न्हवऱ्यावरी अलंकारभरीत जावन भोव खुशीत दिताली. भावणी आनी चेडे वोगी कामाचो आकांत करून कुलकुलाट करीत भुल्लुसलेभशेन हांगाथंय फिरतालीं. सगुणें भावणिलो देवूळ गाजवणो किनरो आवाज आनी सोनुल्या चेड्याले काम नासतना खिणा-खिणाक बेश्टेच मारिल्ले कानफोडे उले आयकून आयकतल्याचो जीव सामको अर्दो जातालो.

गोंयचें एका वाड्यावयलें हें देवूळ. दोन तीन पिळग्यांफाटलें जावंचे. फाटल्यान एक मोट्टी शेतांड, दावे कुशीन म्होडकी अगरसाळ, उजव्या दिकान आयसपयस पसवल्लो एक पिंपळा रूख आनी फुडल्यान मदलींमदलीं सपणां निखळलेली पाज्ज. देवळा भोंवतणची ही सासाय म्हळचार जाता. आनी ताका धरूनच वाडो. भावणी,

चेडे, गुरव आनी नायक हांचोच थंय भोव-मावाचो रावतिको. भटबामण रावताले धा-पंदरा धेंपां पेलकडेन आनी गावडे शिवरिल्ले जळीमळी कुळागरांनीं.

कोणेंय वेताळाक सांगणें करचें आनी एका बोकडाची ना तर दोन तीन कोंब्यांची बंदिस्ती जावंची. ना जाल्यार अशी एक पुजा—

ही पुजा अशीच कोणें एका सास्तीकार किारस्तांवान पुजिल्ली. दसऱ्या दिसा बेतकाटी मारून तागेल्या एकल्या एकसुऱ्या चेड्याक देवान गूण दिल्लो.

सांगपाक, आज त्या वाड्याचो प्राप्तेचो दीस आयिल्लो.

म्हणटां म्हणटां चोयवाटांनी गुडुप्प काळोख जालो. खावण वद्यांतली दसम ती. पावस मदींमदीं शिवर सोडटालोच. देवळा-भायलो प्राकार पाचव्याचार तणाभरवण जाल्लो आनी ताजेवरसून चलतल्यांच्या पायांक उमळेचें निवळ उदक थंडथंड किरांव लागतालें. भायर काळोख आनी देवळांत भितर दिवे. दीपरतांचे हारतुरे जशे म्हळचार ! वेताळादेवूळ खस करून येत्यावेत्याच्या दोळ्यांत भरतालें.

लोक अजून येताले. कोण चुडी घेवन कोण लापयांव घेवन तर कोण बॅटरी दिवो घेवन. आनी पाज्जेचीं म्होडकीं सपणा वाटयत ते देंवताले. म्हणसर तवल्यार बोटां वाजलीं आनी पेटयेंतल्यान अवळय मुर्र करून सुटिल्ली एक तान एकूण एकल्याच्या कानांत रिगली.

॥ राम कृष्ण हरी । जय जय राम ॥

हरदास नमनाचे चरण गावंक लागलो. देवूळ मंजूळ आलापांनी दुमदुमलें.

भायर सगळी थंडाय. रातकिडिची मोट्यान आड्डणी. चादीमामाचो विरह जाल्ल्यान नखेत्रां जीव सोडटात असोच भास जातलो. म्हणसर पेडावयल्या पिंपळान सळसळ करून आपुणूय खोशी आसा म्हणपाची चोख गवाय दिली आनी म्होंवाळ सुरांची ललना नाचत धोलत पेणीं करीत हवेंतल्यान फिरक्यो मारूंक लागली. थंड वाऱ्याच्या झोतान भितरल्या लोकाक न्हेसणां घट्ट आवळूक लायलीं.

अशा बेळार एक थकिल्लो भागिल्लो वाटेवाटसूर रातिचो खंय तरी आलाशिरो मेळत काय म्हूण वितेस्त जाल्लो. देवळा-पासून सुमार देडदोन मैलां अंतरार रस्त्याचे कडेक बसून तो येवजी येवजी येवजितालो. या गांवची वळख मात ताका नाशिल्ली. खंयच्यान तरी लागशिल्ल्यानूच गोड आलाप येता असो ताका भास जालो, खिणांत खरें दिसलें. पुरती खात्री जाली. तोंडार ताज्या हांशें उदेलें. वितेच्यो आटयो लिपल्यो आनी थंय आशेचीं किरणां झळकलीं. तो वाटेक लागलो.

हरदास रंगांत आयिल्लो. गांवांतलो ल्हानव्हड तांतीपिलो धरून सगळो लोक थंय पुजा जाल्लो. सगळ्यांची नदर आनी कान हरदासाच्या तोंडार आनी उतरार लागिल्ले. पुरय रंगार आयिल्ले. म्हणसर अचकीत एक देखणो भुरगो भितर सरलो. एकूण एकल्याची नदर ताजेर धुंवली. रंगाचो बेरग जालो. कीर्तनांत अिल्लोव जायना, आडमेळ आयलो.

फाटींफुडें पळेनासतना थेट वचून तो त्या श्रोतूवृंदांत भरसलो आनी आसनमांडी

बालून थंय त्या जमखानाचेर ताणें बसका मारली.

परतें कीर्तन रंगूंक लागलें. हरदास थंयथंय उड्यो मारीत साकयो-दिड्यो गावंक लागलो. पेटयेकारान आपणाल्या वादनाची कुशळताय दाखोवपाचो नेट केलो. तबलजी आपणाल्या आवतांतल्यान मुखडेतडाखे भायर ओतूं लागलो आनी स्त्रोतो नागाभशेन धोलूंक लागलो.

ह्या सगळ्या लोकांभितर दोगांव कितें तीं ह्या रंगापसून अलिप्त जाल्लीं येदोळ सावन एकासारकीं तीं एकामेकांले नदरेक नदर लावन अंतस्कर्णाचो थाव घेतलीं. चोराची वाट चोरूच जाणा ह्या नेमाक पाळो दिवन एक दुसऱ्याल्या काळजांत लिपोवन दवरिल्ल्या मोलादीक धनाचो सोद लावपांत गुल्ल जाल्लें. हीं दोगां कोण म्हळ्यार एक तो येदोळचो अगांतूक आनी दुसरें त्याच वाड्यावयलें सांतू भावणिलें चेडू कस्तुरें.

कस्तुरें देखणें आशिल्लें. हजारांत उठून दिस इतलें. निकतींच सतरा सोंपून अठरावें वर्स लागिल्लें ताका. भावणीगेर जल्म घेतलो म्हूण लग्न जालेंना. नाजाल्यार दोळे धांपून घरकान्न म्हूण कोणेंय दबा-ज्यान नंदूक व्हेल्लें ताका. वर्सा देड वर्सांफाटीं अशो चार आठ म्हाजनांच्यो नदरो ताजेर फिरकूंक लागल्यो. तेन्ना खंवसकन्न बरा आंकडो सांतून वाटायलो आनी बाजंत्र्यांविजंत्र्यांच्या गडगडाटांत गांवच्या लोकांचीं तोंडां गोड कलीं. तेन्ना मेरेन तागेर जो म्हूण धनकुलो दुडू उसपला ताका सुमार ना.

कस्तुरें गांवची सोबितकाय आशिल्ली. आनी ती भोगपाक यशिशपयशिल्ल्यान, शारांतल्यान दुडवांकार थंय पावचे. पोट सुटिल्ले धोनये वेपारी, मोटे मोटे सरकारी 'येप्रेगाद' हांचोच तागेर चड सुळसुळाट. इतलें हें सगळें आसूनय ताका तातूंत सूख नाशिल्लें. कोणूय एक आपलो म्हूण मनीस आसचो अशें ताका दाटून दिसचें. मागीर कृतज्ञताय म्हळ्यार कितें हें निखालस विसरून, घरा दोळे तरांतून वाट तेळत बशिल्ले बायलेची पर्वा करिनासतना, फकत

शिंदळकी करपाखातीर भायल्या धरांक संवकल्ल्या बाजारबुण्यांच्या अंतरांत ताका जाय तो प्रेमाची ओलसाण मेळटली कशी ?

पूण आज हें घडलें तें आगळेंच. तो मनीस भितर सरता कितें, ताजेर हाजी नदर वता कशी, आनी त्याच खिणाक ताका भितर असो काळजांत गोड शिरशिरो येता कितें !

ताजें एक जालेंच. पूण होय लेगीत एकासारको ताकाच पळेत रावलो तें कितें ? देखणें, भुलसावणें 'रूप जालेंच म्हूण काय कोण सा दोळे फोडून पिशांवरी पळेत रावता ?

कस्तुरेचे गूण भांगरान बांदपाचे. शाणेंसुतें आनी मायेस्त भोळें पूण घळ न्हय, शिटूक तशें मख. ताका भूल पडली खरी. ताणें जिस्त नदर पारखिली. तातूंत ताका तागेले फुडले जिणेचो साक्षात्कार जालो. तें रंगलें, भुल्लुसलें, तन्मय जालें.

तागेल्या तोंडार निराळीच झळ मारूंक लागली. फाटले जिणेचो कलंक ताजे तकलेंतल्या नव्या विचारांच्या झळझळीत उदकांत धुवन गेलो. कळो तरी दिश्टाचो जालो ताका. म्हणसर मनांत कितें तरी शिटकू लागलें म्हूण तें उठलें आनी खांब्यावयल्या दारांतल्यान भायर सरून तडक गेलें.

अगांतुकाक तें मनाक खुब लागलें. आपली करणी ताकाच मानवली ना. अशें अहीत जायसर एकासारकें पळेत रावप म्हळ्यार कितें ? तो जळफळो. ताका थंय करमना जालें की हरदामालें कीर्तन कानासरीं घगधण वाजयल्ले घांटीवरी ताका कणकणावंक लागलें. खिणासरशीं तोय उठलो आनी आयिल्ल्या दारांतसावन भायर गेलो.

पावस शिवरूं लागलो आनी थंड शेळावान आंग कातरूं लागलें. ताका कसली तरी हूनसाण जायशी दिसलें. एक पेग ? हय-ना, हय-ना. मन ताजें नसतीच परिक्षा घेतालें. बरें, एक कोप च्या तरी ? हय, पूण मेळटलो खंय ? वळखी-

देखिचो काय गांव न्हय आनी विचारतलो कोणाक ? ताजो घुस्मटमार जालो. पूण खंय तरी खोलांत एक जोत तेंवताली. ताजे उबेर खंयचीं संकश्टां आनी कितें ? ताज्या माणकुल्या दोळ्यांत ती सोबीत मूर्त गच्च भरून राविल्ली म्हणसर ताका याद जाली. ताणें बोल्सांत हात घालो. सिगार काडलें, फस्काची काडी मारली आनी विचार-तन्मय जावन तो सिगाराची रुच घेवंक लागलो.

'बाव, भायर कितें करतात तुमी ? कीर्तनाक बसले नात ? बाळुबुवाचें कीर्तन म्हळ्यार पयशिपयशिल्ल्यान लोक येतात.' अचकीत ताजे दिकान एक आवाज ताज्या कानार मारलो. अगांतुकान जाप दिली ना.

'तुमी खंयचे बाबा ? खंय रावतात ?' त्या मनशान आनीक प्रस्न विचारले. अगांतूक मोन्यानी कितेंय तरी सोदूंक लागलो.

'कोणाक सोदतात ? अनवळखी तुमी ? रावपाक जागो जाय ?' तो मनीस प्रस्नाचेर प्रस्नूच करूंक आयिल्लो काय ?

अखेरक अगांतुकान मान हालोवन 'हय' म्हळें आनी मानां जाल्यार जावं पूण भेड्डो मात तो न्हय हाजी खात्री करून घेवन ताणें ताका आपणावांगडा आफयलो. धा पंदरा धेंपाचेर आशिल्ल्या अेका घराचे पडवेंत भितर सरनाफुडें त्या मनशान दारार खटखटायलें आनी म्हळें- 'दार काड गो वाय. दार काड.'

कोणाचाच आवाज आयकूंक आयलांना. पूण त्या उतरांनिशीं भितरल्यान पायांतल्या पांयजणांनी जाप दिली. दार काडसर कळाव लागलो. तरी अेके लयेन भितर कोणूय तरी पावत्यो मारता अशें ताका दिसलें. तागेले तोंडादिवो उजळ जालो. काळीज फुल्लें. दोळ्यांची तिश्त वाडूंक लागली. म्हणसर अचकीत दार उकतें जालें. पगटी हातांत घेवन अप्पारा कशें कस्तुरें ताज्या स्वागताक राविल्लें. परतून अेक फावट तांच्यो नदरो थीर जाल्यो आनी तीं विसरलीं. दोगांय जाणां मानविरयत जालीं.

हरदास भैरवीचे वरण गायतालो.

० ० ०

वल्लभदाम धोनयाक गोंयांत सगले वेपारी वळखताले. ताजें नांव वल्लभदास पूण धोनयो मात ताजें कूळांव न्हय. गोंयकारांनी केल्ली ताजी ती अपुर्बायेची सोबा. वल्लभदासाक सादेंच वल्लभदास नाजाल्यार भोवमानाचें नांव म्हळ्यार वल्लभशेट अशें म्हणूंक जातालें. पूण गोंयकारांनी बुद्द तितलें करून केन्नाच थांबची ना. देखून, तांणी ताका सोबसायकेंच नांव दिलें. देहाचो अंदाज नांवांत आसावचो म्हण तांणां ताका धोनयो केलो.

ह्या वल्लभदास धोनयागेर म्हयन्यादेड म्हयन्याफाटीं अेक तरणो भुरगो आफ्रिकेक साकून पावलो आनी तेन्नाच सगळ्या लोकांचे दोळे उकते जाले. खरें कितें भितरलें तें तांकां तेन्नाच कळ्ळें. आयिल्लो भुरगो कोण काय म्हळ्यार वल्लभदासाल्या जाणट्या शेटिल्लो पूत-तरणो शेट. शिकिल्लो-सवरिल्लो. लग्न जावंक ना. आनी पिळग्यांनी पूर्वापार चलत आयिल्ल्या धंद्याचेर लक्ष. आफ्रिकेंतलें पेडयेवयलें काम तपासून गोंयचे पेडयेवयली वेवस्था पळोवंक आिल्लो.

वल्लभदासान पळेंचें, हें कांय बरें जालेंना. आपली पत देंवतली हे खातीर ताणें अेक उपाय येवजिल्लो. पुर्तुगेजो मुवांची ताका लूच लावंची आनी जाता तितले बेगीन पिडेक वाटेक लावचें. त्रवोनवशिको तो वयावयलो भुरगो वल्लभदासान नेमिल्ल्या कांय टोमसळांवांगडा धाय दिका फिहंक लागलो. आनी थोड्याच दिसांभितर जावपाचें तशें जालें. तें पळोवन वल्लभदासाल्या आत्म्याक थण्णाय मेळूंक लागली ती इल्लीशिल्ली न्हय !

अखेरक इतलेमेरेन पावलें की प्राणभायन बाटलेचो एम्कारको ध्याम धरलो. दिसुयमर सोन्या घुंवळींत ताणें आमचें. अेक मोटार ताजे सेवेक आशिल्ली. ती घेवन ताणें मनाक मानता थंय भोवचें-फिरचें

तेच सोन्याचे घुंवळेंत तो अेका गांवांत पावलो. कसा आनी कात तें समजुपाक कसलोच अंधार ना. मुखार दिसता ते वाटेन तो वतालो. म्हणसर तिनसांज जाली

आनी ताजे दोळे बिलबिलूंक लागले. तकली सणसणूंक लागली. आंग सगळें जळूंक लागलें. सोंसना जावन ताणें मोटार थारायली. भायर सरलो आनी मार्गाकुशीक आतोड आशिल्लें थंय ताणें ताणून दिलें. लांबची लांब झेप काडून जेन्ना तो जागो जालो तेन्ना ताका दिसलें की लागशिल्ल्या गांवचो लोक जागो आसा, देवाच्या ध्यानांत मग्न आसा, सड्डेचीं फुलां संगिताच्या सुरांत शिवरोत आसा. अवकीत ताच्या मनांत आयलें, आपल्या जिवाक घडये शांती हांगाच मेळचिना मूं ? ... आनी तो तडक चलूंक लागला.

० ० ०

वाड्यार जावं गांवांत, वता थंय एक चर्चा चलताली. कितें आनी कात म्हणपाचें सांगूंक नाका. पळोवंक गेल्यार सगलेच आशिल्ले अदमास. कोणाकूच खरें कितें म्हणपाचें खबर नाशिल्लें. म्हळ्यार एकेच गजालीन मात लोकांचो दुबाव वाडत वतालो. आनी ती कितें काय म्हळ्यार खासा प्राणभायचें वागप. ताणें सोरो सोडिल्लो वखदाक लेगीत ताका आफुडचोना म्हूण ताणें गांठ बांदिल्ली. पेडयेवयलो वेवहार तो जातीन पळेंतालो आनी वल्लभदासाचेर ताणें अदीक ध्यान दवरिल्लें. हाका लागुनूच आनीक एक दाट वदंता जळींमळीं पमवल्ली, ताजेवरसून वल्लभदासालो आतां कुडव भरलो अशें सगलेच उलयताले. आनी इतलें हें आसुनूय तिनसांज जाली की ना, देवूळवाड्यार कस्तुर्याच्या घराभायर निकत्याच उबारिल्ल्या माटवांत तागेली मोटार अुवी आसताली. कित्याचें कित्याकूच लागना जाल्ल्यान लोकांचो दुबाव मात वाडटे कळेर पाविल्लो.

कस्तुर्याच्या मुखाची सगळ्यांकच नमाय जाल्ली. दुसरे वटेन नोर्तिचे पेळे दाखोवन ताका वरा करपाचोय यत्न चलतालो. पूण कस्तुरें आतां हेरा कोणाचेंच उरूंक ना म्हणपाचें कोणाय पळेतल्याक दिस. ताजें ध्यान आनी मन घोव-भुरगेवाळांच्या संवसार सयनांनी रंगलेलें. ताजी काया लेगीत बदल्लेली. पळेतल्याक दिसतालें, कस्तुरें आतां तें पयलेंचें ना; दुसरें कोणूय तरी दिमता.

मुखाच्या गोड ताटांत मिठाचो खैण खडो पडलेबगर त्या मुखाची गोडी वाडना म्हणटात तशिशो गजाल घडली. दिश्ट लागची न्हय म्हूण गोंया पोल्याचेर काजळा बोट लावचें आनी त्या काजळानच रुपाचेर साज चडोवचो; तशें प्राणभाय कस्तुर्याचें जालें.

कोणें ताच्या बापायक भायर कितें कळोवन धाडलें कोणूच सांगूंक नकळ, पूण एक दीस अवकीत शांतिभाय गोंयांत पावले खरे. भायल्यो भितरल्यो गजाली आयकून आपणालो पूत हाताभायर गेलो अशेंच तांकां दिसलें. प्राणभायन आपणालें सांगप तांकां समजुचें इतलें उकतें करून सांगलें पूण कांयच फळाक आयलें ना. एकल्या एकमुन्या पोराची कांयच काकुळट करिनासतना ताका ताणीं पेडयेवयलो निखळायलो आनी पोटचो म्हणिनासतना उबंत उडोवन, वल्लभदासाकडेन सगलो वेवहार सोंगोवन तो रागान आयिल्लो तसो परतलो.

ताका लागून प्राणभायची परिस्थिती मात काकुळटवाणी जाली. कसोय जावं, तागेलो संवसार आशिल्लो ! पूण कसलेंच काम-धंदो ना आनी पदरी पयसो ना अशी ताची स्थिती जाली. कश्टान, चुटपुटून तागेलो दीम वताले. पूण कस्तुरें फाटीं रावलें ना. घरांत आशिनाशिल्लो पयसो आडको सगळो मोडला आनी उपरांत वस्ती विकूनय गरज भागयली. प्राणभायन मिर्विसेखातीर जीव मस्तिळो पूण कोणेंच ताजी काकुळट केली ना.

कस्तुर्यागेर दुडू उसपल्लो सांतून पळेल्लो. त्याच कस्तुर्याचो ही अशी बुद्द फिरिल्ली पळोवन सांतूचो जीव दीसभर कडूक लागलो. तांतूत प्राणभायचें सगळेंच फिसकटिल्लें पळोवन ताका दिसलें की कस्तुर्यान अशें एकट्याकूच धरून रावपांत तें पिशेपणां करतलें. हें एक जालें. दुसरे वटेन कस्तुर्याचेर दोळो आशिल्ल्या लोकांनी भितरल्यान सांतूक नाकानाका आशिल्ल्यो खबरी सांगच्यो आनी कस्तुर्यालीं पिशेपणां ताका दाखोवचीं. तें सगळें आयकून, तें भायर घरांत आशिल्लें नाशिल्लें विकून भिकेचे दुवाळे चलयत ते पळोवन अखेरक सांतून कस्तुर्याक शाणें करपाचें मनांत थारायलें. पूण सांतूली

वें ची क जा य रा तो

हॉटेल कीर्ती

बार आनी रिस्टारंट

रावगाची आनी जेवण खाणाची बेस बरी वेवस्था

अॅयर-कंडिशनड कुडिची सोय

निरंकाल मार्ग, फोंडें गोंय ४०३४०१

धनी : विश्वनाथ तु. प्रभु

कीर्ती जनरल स्टोअर्स,

निरंकाल मार्ग, फोंडें गोंय ४०३४०१

धनी : रुद्रेश स. प्रभु

Shree Bholanath Saw Mills

✳ Forest Contractors &
Timber Merchants,

✳ Truck Owners & Handling

✳ Transport Contractors,

Nirankal Road, Ponda-Goa 403401

Phones : Rest. : 291

Off. : 159

वसंत तुकाराम प्रभु

ट्रकां-धनी आनी प्रगतीशील शेतकामती

निरंकाल मार्ग, फोंडें-गोंय ४०३४०१

आमचे कडेन टोपर भाड्याक मेळटात.

The people
to see for

Labels & Cartons

D. M. Nadkarni & Sons

Near Head Post Office

Margao-Goa 403601

Phone : 22682

शाणेपणां सांतूकडेनच उरलीं आनी मरीक कस्तुर्याले दटावणेन ताका बोगी वसचें पडलें. पूण सांतूचो राग आयकता ? ताणें लोकांच्या म्हणण्याक सूर लायलो आनी धुवेक निवळावपाच्या हेतून प्राणभायच्या कानार कस्तुर्याच्यो वायटवायट खबरी पावच्यो अशी तजवीज केली. कस्तुर्याक हें कळलें आनी गांव सोडलेवगर आपणाक सुवान जगूंक कोणूच दिवचेनात अशें ताका दिसलें. जंय आवयूच दुस्मान जाल्ली थंय दुसऱ्याक कित्याक बोल ? प्राणभायक ताणें समजायलें आनी निमाणें आशिल्लें तें घरपोरसू आवयच्या हड्डयार उडोवन तांणी दोगांमनीय तो गांव सोडलो.

पयस दुसऱ्या एका गांवांत तीं आयलीं आनी तांणी पळेलें की थंयचे इंग्लीश शाळेंत प्राणभायन शिकयल्यार दोगांयचें पोट भरपाक कांयच मारामार ना. त्या दुडवांचे मालवजार तांणी परतो संवसार थाटलो. प्रेमान तीं दीस काडटालीं. दोगांच्या

संवसारांत तिसऱ्यावगर जायना म्हूण काय कोण जाणा, तिसऱ्याचे वाटे-कडेन तांचे दोळे लागिल्ले. दिसांफाटल्यान दीस गेले आनी तितलींय तांगो मनां जोडलीं. गांवच्या लोकांनी तांची तोखणाय करची. आनी त्या मुखाच्या संवसारांत अपुरबायेच्या पुताक मांडयेर खेळयत तांचे दिसांचे दीस खिगांभशेन वताले.

इतले म्हणसर एक दीस अचकीत शांति-भाय परते ताज्या दाराकडेन पावले. हे खंयचे ते एकटे नाशिल्ले. वांगडा आशिल्लो प्राणभायलो आवय. खंयचोच आधार दिनासतना वाटेर उडयल्लेभशेन करून गेल्ल्या त्याच पुतागेर शांतिभायक नाक धरून परतें येवचें पडिल्लें. एकल्या एकमुऱ्या पुताचे यादीन आवयचे प्राण खासावीस जाले तेन्ना शांतिभायक आपणाली सगली म्हणगी कुशीक दवरची पडली.

दारा मारिनाफुडें दोगांयनी तांचें

हांसत्या मुखान स्वागत केलें. मुखार जमनीर म्हाताऱ्यांचो नातू खेळटालो. ताजेर नदर वचनाफुडें तांच्यांनी रावलेंना उडी मारून तांणी ताका उबारलो. रगताची वळख रगताक मेळिल्ली. कस्तुर्याचो प्रस्न केन्नाच फुडें आयलोना. चार दीस जावचे पयलींय पुताच्या संवसारा सहवर्तमान म्हाताऱ्यांनी मुम्वय गांठली.

कस्तुरे जातीन भावीण पूण गुणान खंयचेय वायलेक लजोवपी. ताज्या गुणांची पारख करतलो कोण ? भोगाचे वान्शेन जे आयले तांणी पळेलें तागेलें रूप. गुणाचो जाणे कदर केली तो जालो ताका देवा-समान. जातीकडेन पळोवन जांणी कदर केलिना ते आशिल्ले दोळेफुटके-कर्मकट्टे ! इतलें खरें, देवूळवाड्यावयलें सांतू भावणिलें चेडूं कस्तुरें दवाज्यान नंदतालें आज मुम्वय लखमनायकाच्या वंगल्यांत.

-✳-

आमोरेवूयले

नुलोवपी खीण

दिल्लींत राजधानी नाका

दिल्लीक हांव वर्सांतल्यान दोन तीन खेपे तरी पावतां. वाम अक दोन दिसांचेंच आसता. पुणून आठ धा दीस तरी रावतां. पयलीं हाका ताका मेळूंक वतालों. खंय कितें चल्लां तें जाणा जावन घेतालों. हालिसाराक हें काम सोडून दिलां. कोणाक मेळूंक वचना. मेळचें-शेंय दिसना. खंय कितें चल्लां तें जाणा जावन घेवचें-शेंय दिसना. अक दोन बुक-स्टॉल सोडून चड-सो खंयच वचना. सन्निधीतूच रावतां. पयलीं काकासाहेब हांगा रावताले, तेन्ना ताचे म्हऱ्यांत बसून तांकां हजार प्रस्न विचारतालों आनी तांच्यो जापो आयकून म्हजे विचार घांसून पुसून निवळ करून काडटालों. आयज काकासाहेब नात. तरी आसतना तांगेलो सांगात म्हाका थंय मेळटा.

सन्निधींतल्या वातावरणांतूच काकासाहेब आसात. ते सन्निधींत रावताले तेन्ना जें कितें मेळटालें तें आयजूय म्हाका थंय मेळटा. हांव तें सगळें काळजांत भरून घेता आनी नवोताल्ल जावन परततां.

हे खेपे पंदरा दीस रावतलों असो बेत करून गेललों. गांधी संग्रहालयांत बसून म्हाका कांय पोरणीं पुस्तकां चाळपाचीं आशिल्लीं-जीं आयज खंयच मेळनात आनी म्हजे कडेनूय नात. पुणून, हे खेपे पांच दीस जावचे पयलींच मन उखल्लें. 'चल, या आतां परा. हांगा रावपांत अर्थ ना' अशे म्हणपाक लागलें. हांगा चड तेंप रावशीत जाल्यार तूय हांचे सारको जावन पडटलो' अशें सांगपाक लागलें.

दिल्लींतले मोगलायी वातावरणाचो म्हजेर विरोधी (प्रतिकूल) परिणाम जावपाक लागिल्ला. दिल्लींत जो चड तेंप रावता तो संस्कारान मोगल जावंकूच जाय, असो सो कितें भास जावपाक लागलो.

निजामुद्दीन स्टेशन सोडून गाडी दिल्लींत भितर सरता तेन्ना सगळ्यांत पयली आमची नदर मोडक्या 'पुराना किल्ल्या' चे बणटीचेर पडटा. हेच सुवातेर खंय युधिष्ठिरान आपणाले अग्निप्रस्थ वसयल्लें. कर्तृत्वां धाकल्या भावांनीं करचीं, आपणे फकत मुखां भोगचीं आनी तांणीं जोडून हाडिल्लें सगळें द्युतांत होगडावन बसचें, हो युधिष्ठिरी संस्कार ते अपरांत जितल्यो राजवटी हांगा आयल्यो तितल्यांचेरूय दिश्टी पडटा. मोगल दिल्लींत थीर जाले अपरांतूच ते ह्या युधिष्ठिरी संस्कारांत मोगल जाल्ले आसूंक जाय. पयलीं ते

फकत जातीन मोगल आशिल्ले. दिल्लींत रावतकूच संस्कारानूय मोगल जाले.

सन्निधी साकून शान्तिवन पंचवीस तीस मिणटांचे वाटेर आसा. शान्तिवन म्हळ्यार जवाहरलालजींचें समाधी-थळ. दिल्लींतली अक सुमारा भायली सुंदर सुवात. यमुनेचे तडीर कुचकुचीत रुखावळींत लिपिल्ली. भितर सरना फुडें woods are lovely, dark and deep हे जवाहरलालाचे आवडटे कवितेचो अगडास करून दिवपी. अितलें सुंदर थळ पुराय दिल्लींत दुसरें पळोवंक मेळचें ना. भितर पावल दवरिना फुडें पांच-धा मिणटां भितर ह्या थळाचे निवांतकायेचो परिणाम मनाचेर जावपाक लागता. दिल्लींत आसुनूय दिल्लींत नाशिल्ले वरी दिसपाक लागता. कसलोच बोवाळ हांगा आयकूंक येना. कसलोच गोंदळ जाणवना. मुखार समाधी. चोंय वशिनी अूंच आनी दाट रुखावळ. मदल्या वाठारांर लॉन आनी गुलाबाचीं फुलां. तरांतरांच्या रंगाचीं आनी गंधांचीं.

अक सुंदर तळीय थंय आसा आनी तळयेंत धवीं फुल्ल हांयसांय पेंवतना दिश्टी पडटात.

हांव दिल्लींत पावलां ताच्या तिसऱ्या काय चवथ्या देसा शान्तिवनांत गेललों. समाधीक नमस्कार करून लॉनाच्या अका कोनशाक वचून बशिललों. लोक येताले जवाहरलालाचे समाधीचेर फुलां दवरताले आनी मुबार वताले. मुखार, थोड्या अंतरार संजय गांधीचीय समाधी आसा. लोक हे समाधीचेरूय फुलां व्हरून घालताले.

लोकांक पळेतां पळेतां सट्ट जालें. म्हळें, कोण हो संजय गांधी? जवाहरलालांचो नातू. तो हांगा कित्याक? तो देशाचो कोण आशिल्लो? हें अक राष्ट्रीय स्मारक काय ही नेहरू घराण्याची मसंड? अवचीत् म्हज्यांतल्या अतिहासाच्या विद्यार्थ्यांक जाग आयली. म्हळें-

युधिष्ठिराच्या अग्निप्रस्था पसून अग्निदरा गांधी मेरेनच्या काळांत जितल्याय घराण्यांनी दिल्लीचेर शेक चलयलो, तितल्यांच्योय समाधयो दिल्लींत पळोवंक मेळटात. दिल्ली म्हळ्यार ह्या सगळ्या घराण्यांची अक व्हडली मसंड, अक स्मशानभुमी. दिल्लींतलो फातरान फातर हिन्दुस्तानाच्या अुत्यान पतनाचो अतिहास आमकां सांगता.

मुखार आयलो. कोण यादव म्हण आयलो. कोण म्हार म्हण. कोण आनीक कोण म्हण आयलो.

फुडारी म्हळो म्हणटकूच तो खंयचेय जातिचो, प्रान्ताचो, भाशेचो, संप्रदायाचोच आसूंक जाय, असो अंक संकेत सुरू जालो.

राष्ट्र राष्ट्रपित्या वांगडाच सोंपलें.

वेव्हारवाद म्हळचार परिस्थितीकडेन जुळोवन घेवची अंक वाद. 'आयचे परिस्थितींत राजकर्णांत सत्य चलपाचें ना.' असो समज करून 'असत्या कडेन अल्लेशें जुळोवन घेवंचा,' अशें म्हणपी वाद. तो जुळोवन घेवपाक लागलो म्हणटकूच खंय खंय आनी कोणा कोणा कडेन जुळोवन घेत सांगूं येना. सत्या हातांत येवपाक अल्लेशें असत्य अपकारता अशें म्हणीत म्हणीत अंक दीस तो 'कितेंय केल्यार अपकारता' ह्या निर्णयार पावलो. ह्या वेव्हारवादाक लागून गांधी अपरांतचें देशाचें राजकर्ण फकत राजकर्ण न्हय, पुणय रासवळ जिवीत- गडगडत गडगडत आयज अश्या अंका तळार येवन पडलां कीं जंय फटींग, चोर, तस्कर, वाटमारे सोडून कोणाक सुवात ना. 'बरो मनीस' कोणच ह्या मळार दिश्टी पडना. ध्येयवादी तर नाच ना.

येवजितां येवजितां अकस्मात अंकल्याचेर नदर गेली. तो चलत चलत म्हजेच दिकेन येतालो. म्हजो तो अंक लोहिया-भक्त अश्ट आशिल्लो. ताचे गांवचे लोक दिल्ली पळोवपाक आयिल्ले. तांकां शान्तिवन दाखोवपाक येवन आयिल्लो.

'केलेकरजी, आप, ?' ताणे म्हाका अजापान विचारलें. 'यहाँ अकेले बैठकर क्या सोच रहे हैं ?'

म्हळें, 'भारताची राजधानी हांगासल्ली हालोवन खंय व्हरची, हें चिततालों.'

तो हांसलो. म्हणपाक लागलो, 'तुकाय अशें दिसपाक लागलां ? हांगासल्ली ती हालोवंक जाय अशे हांवूय कितल्या तेंपा पसून म्हणपाक लागलां.'

'तूर्त तूं कितें करता ?' ताणे विचारलें.

म्हळें, 'चोराक चोर म्हणटां, फटींगाक फटींग म्हणटां.'

'आनी राजकर्ण ?'

'हेंच, कोडू सत्य अलोवपाचें, कोडू सत्य बरोवपाचें राजकर्ण करतां.'

'दुसरो अपायूच आतां अरूंक ना.' ताणे म्हळें.

स्वराज्य येवन चाळिसां वयर वर्सां जालीं; अजून शंबरांतले अंयशी लोक 'बिलो पॉवर्टी लाइन' जियेतात. अजून शंबरांतले अंयशी लोक वरप अक्षर नकळ आशिल्लेच अुरल्यात. स्वराज्यांत आमी कितल्योश्यो पांच-वसुर्की येवजण्यो आखल्यो तरूय, देशांतली गरिबकाय ना जायना, अज्ञान ना जायना, हाचें कारण दिल्लींतल्या 'अँयर-कंडीशन रुमांत' बसून सगळ्यो येवजण्यो आमचे राज्यकर्ते आंखतात हेंच म्हणूंक जाय.

दिल्लींतल्या ह्या राज्यकर्त्यांक देश केन्ना दिश्टीच पडपाचो ना.

आमी आमची राजधानी दिल्लींतली हालोवन दुमरे कडेन

सपनभार

आतांच मध्यान उलगल्या आसुंये
म्हिदेभारान पुराय पिकिल्ल्या म्हजें कोणेय तरी
बर्काची लादी दवगिल्लेवरी सरत्या
डिसेंबरांतल्या शिया-कुडकुड्यांत हांव सपनेलों :
म्हज्या घराफुडल्या दोंगरामाथ्यावेल्या
नितळ मळबांत एक निळें निळें वज्र कशें
नक्षत्र निकतेंच उदेता ... आनी ताचो देदिप्यमान
उजवाड म्हज्या काळजांत खोलमेरेन
रिगून...रुजून शिरत्रांतल्यान सगळो संवसारभर पातळ्ळा..
म्हण म्हणसर नकळटां हांव दुसऱ्या सपनांत घुस्पलां :
लख्ख उटंगार उजवाडाच्या झोतान
म्हाका अदीश्टाची झिंग हाडपी नक्षत्र मळबांतल्यान
तुटून आतां बाण कशें म्हजेच दिकेन सुटलां... आनी
त्या अकल्पित अरिश्टांन आकांतान खांचीकोंयडे,
दोंगर, झिलींतल्यान, वाट फुटटा थंय,
खर्शेखर्शेत हांव पळत रावलां....

सपनभार उतरून सारकी जाग
येवपाक अजून खूब कळाव आसा.

— शंकर रामाणी

व्हेली ना जाल्यार-

कितल्याश्या घराण्यांचे आनी तांच्या साम्राज्यांचे हे स्मशान-
भूमींत आनीक अंका घराण्यांचे मसंडेची भर पडटली. आनीक
कांयच ना.'

दिल्लींत तूर्ताक हाचीच तयारी चल्ल्या.

हांव खंती जालों. म्हळें, 'आनीक आनीक दिल्लींत रावप ना.'
अुठलों. शान्तिवनांतल्यान भायर आयलों. रिक्षा घेतली आनी
स्टेशनार वचून परतें वचपाची तिकिट घेवन आयलों.

आतां वर्स जालें, हांव दिल्लीक पावूंक ना. तीन खेपे यो म्हण
आमंत्रणां आयलीं. वचचें-शें दिसलें ना. दिल्ली म्हणना फुडें
दोळ्यां मुखार अुबे रावतात देवीलाल, राजीव, सुब्रम्हण्यम स्वामी...
अँयर-कंडीशन घरांनी रावपी तांगेले सेक्रेटरी, अंडर-सेक्रेटरी...
तांचे फाटल्यान आशिल्ले ह्या वा त्या कंपन्यांचे डायरेक्टर, मेनेजर...
कॉन्ट्रॅक्टर... सगळ्यांची मोगलांजी जीण .. तांचीं फुत्रिकां...
कुन्चिन्नां... आनी देशांत अस्थिरताय अुबी करपी तांचीं पुलितिकां.
वचपाची अुमेदूच येना.

—□—

With best compliments
from :

A
WELL
WISHER

अेक बरें मागपी

हंयचं मूळ - रशीचं कूळ

- महादेव नाडकर्णी

हरशी थंड दिसपी हो रशी म्हज्या प्रस्नांनी सामकोच केवरेबेवऱ्याक आयिल्लेवरी जालो. ताणें आंगार थापिल्लो सगळो गोबोर खिणांत अडून गेलो आनी भितरलो इंगळो भग्न जालो. एक खेप अज्यान पेट घेतकीर कितें जाता हें कोणाक सांगचें लागता न्हय ? सुक्या बराबर ओलेंय जळटा अशें जरिकूय आमी म्हळें तरिकूय आयच्या संवसारांत सुकें थंयच अुरता आनी ओलेंच जळटा. हांव ताच्या धगान दळणल्लेवरी जालों. वांचून कसो अुरलो हें कुवाडें पणजेच्या ऑस्पितालांत बाज्जेर पडिल्लेकडेन हावे जेन्ना दोळे अुकते केले तेन्ना सुटलें.

कां

य वेळार आमचे जाणटेले म्हातार-पणांत भुल्लुशिल्लेवरी कांयचे कांय उलयताले जावंक जाय असो दुग्व येता. ना जाल्यार 'न्हंयचे मूळ आनी रशीचें कूळ सोदचें न्हय' अश ते कित्याक सांगतले आशिल्ले ? बरें, सांगलें तें सांगलें पुणून सोदल्यार कितें जाता हाचें कारण मात अेकल्यानय कोणाकच कशें सांगलें ना ? लिपोवपाक कारण कितें घडलें तें तांच्या जिवाक तेव जाणात ! शेणज्यांलीं हीं उतरां पणज्यांनीं जिखून धरलीं आनी तांचे फाटल्यान आजें, आज्यां फाटल्यान बाप्पे आनी उपरांत आमी पिशां-माशेन जिखीत रावले ! सोंसो धांवता म्हूण वाग धांवता, वाग धांवता म्हूण शींव धांवता असली ही भुरग्यांकाणी जाली ना ? जाणच्याले लिपोवणेक लागून हे गजाली संबंदान आयज विचारल्यार अेकल्याकय धड जाप दिवंक येना. ताणी ही गजाल लिपयली म्हूण कळत सावन म्हज्या जिवाक सुखच लागना जालां.

म्हाका म्हजे बाचो उगडास जालो आनी अेकाफाटल्यान अेक हिमटचो आयल्यो ! बा

आशिल्ली जाल्यार म्हाका कारण समजावन सांगतली आशिल्ली. हाचे पयलीं म्हाका असोच अेक प्रस्न पडिल्लो. दिवाळे दिसा आमी कारीट कित्याक फोडटात ?- अशें हांवें बाक विचारिल्लें. तिणें म्हाका ममजायल्लें. लोकांक पिडापीड भोगोवपी नरकामूर नांवांच्या राकेसाक जे तिथीक श्रीकृष्णान जितो मारिल्लो तो ही तीथ. आयजवेर आमी खोशेन नरकचतुर्दस म्हूण मनयतात. आनी ताचें यादस्तीक म्हूण कारिटाच्या रुपान राविल्ल्या नरकामूराक आमी पांयांनी चिड्डून मारतात ! दांत नाशिल्ले, तरिकूय किवाट्यान हड्डचो चाबून ही गजाल बान म्हाका सांगिल्ली आनी ती सांगतसावन दरवर्सा हांव नरकचतुर्दशीची वाट पळयतां आनी तितल्याच किवाट्यान त्या दिसा कारीट फोडटां. कोण कितेंय समजू. पुणून अशे रितीन कारीट फोडटकीर जिवाक कितलें सू जाता म्हूण सांगू ! त्या नेटार फोव कितलेय रगडले तरिकूय ते रोखडेच जिरतात असो म्हाका अणभव आयला ! फूट दिसत जाल्यार तुमीय फोव रगडून पळयल्यार जाता.

बा नाशिल्ल्यान हांव सामकोच गळ-सणलों. कोणेंय तरी हाचो सोद लावंक जाय आशिल्लो अशें म्हाका दिसलें. हांवें वाट पळय पळय पळयली. निमाणे हांवेंच कोलो जावचें अशें येवजिलें आनी मळान न्हय वडाचें पान पडलां ह्या जिनमान न्हंयचें मूळ आनी रशीचें कूळ सोदल्यार कांयच म्हळ्यार कांयच जायना अशें सिद्ध करचें अशें थारायलें

ह्या वावराक हांव नेटान लागलों.

जंयांसंगान खंय शिवाजीक जितोच धरून हाडपाचो विडो घेतिल्लो. आनी आपणाक यश येवचें म्हूण याग केल्लो. औरंगजेबान ताका खर्चाक खूब पयसो दिल्लो अशें जशें काय आपणाकडल्यानच पयसो मेजून धाडिल्लेवरी सांगपी सांगतात. हातूंतल्या अेकल्यानय त्या शिवाजीक जावं औरंगजेबाक पळोवंक ना. आनी पळयलो जाल्यार तांतलो पानडुडू लेगीत नुस्त्याक म्हूण सांगतल्याच्या हाताक लागूंक ना ! म्हगेल्या ह्या मोलादीक वावराक हांव विडो घेनामतना पेटिल्लों आनी बाप्पाकडच्यान पयसो खंयचो, बशिल्लेकडेन बेठो कड्डो मात पडटलो हें जाणा आशिल्ल्यान ताच्या कानार हांवें ही गजाल घालूच नाशिल्ली.

ब्रोड बरें खरपिले उपरांत म्हाका अेक माण्णी येवजली. थोडे भितर काम जमलें रे जमलें म्हूण हांव बद्द कांबळी मास्तरागेर गेलों. कांबळी मास्तराक विबे आवडटात म्हूण वतना चडशेच विबे घेवन गेलों. मास्तरामुखार तोंडार जितलो हांसो हाडूंक जाता तितलो हाडपाचो हांवें यत्न केलो. आनी मास्तराक ब्रिब्यांचो निवेद्य दाखयलो.

‘पापया, इतले कित्याक हाडले हे विबे?’ खुशालमरीत जावन मास्तरान म्हळें.

‘ना मास्तर, तुमकां आवडटात न्हय म्हूण मुदम हाडल्यात.’ हांवें नमळायेन सांगलें.

मास्तर थंयचेथंय खोशयेन तांतलो अेक विबो सोलूंक लागिल्लो पळयनाफुडें म्हाका धीर आयलो. हांवें मास्तराक म्हळें-

‘मास्तर, अेक प्रस्न विचारपाचो आशिल्लो म्हूण आयिल्लों...’

म्होवलो तोंडांत उडयतना मास्तरान म्हज्या तोंडाकडेन अजापान पळयलें आनी म्हळें : 'कसलो प्रस्न ?'

'मास्तर, म्हंयचें मूळ आनी रुशिकें कूळ सोदल्यार कितें जाता ?'

आतां ह्या प्रस्नांत वायट कितें आशिल्लें सांगात पळोवया ! पुणून म्हाका कांयच समजलें ना. म्हजो प्रस्न आयकनाफुडें विब्यांनी प्रसन्न जाल्लें मास्तराचें मुखामळ खिणांत रागान तांबडें गुंज जालें आनी सगळ्यां पयलीं ताणे दावकुलांत कितें धरलो काय म्हळ्यार म्हजो कान. आवय देवा ! कसो ताणे पिळ्ळो म्हूण सांगूं ? कळवळ्ळों हांव !

'तोंड फोडटलों धरून. बापायल्या खळ्यार खोबऱ्याचीं वळीं निखळावंचीं सोडून ह्यो राटावळी कळंक आयला दुकरा ? चल झूर हांगासल्लो दोंके मोडून घालतलों. झूर... झूर.'

मास्तर म्हजे फाटल्यान लागलो आनी जीव वाटावंक हांव धावन गेलों. बरो पयस पावतकर थारलों आनी खशेंत फाटल्यान पळयलें. मास्तर आपणाल्या घरा परततालो. खशेंणी लागिल्ल्यान म्हजें हड्डें वयरसकयल जातालें. उतरय सारकें फुट नाशिल्लें. म्हाका मास्तराची अशी तिडक मारली ! मास्तर जालो म्हूण कितें जालें ? अजूनय हांव कितें शाळेंत वचपी मुरगो समजलो ? म्हजो कान पिळटा ? तूं सांग आशिल्लो, आपणाक जाप कळना म्हूण. म्हगेले विबे खावन वेल्यान म्हाका हें पानवळ !

'विबे खावन करून जावं आनी धाळ लागूं तुका—' चुरचुरपी कान सांसपीत तिडकेसरशीं हांवें मास्तराक साप दिलो. म्हजे ओंठ थरथरताले. आनिकय उतरां ओंठार देंवतालीं. पुणून धापेणी लागिल्ल्यान उतरां सारकीं फुटलीं नात.

'ये पबा, वाटेरच उबो-सो ! रागान कोणाक पळयता रे ?' धडब कन्न फाटीर धवको घालून कोणेतरी म्हाका हटकिलो. म्हाका कच्च जालें. वळून पळय जाल्यार सोनू. सोनू आनी हांव अका वेळचे. शाळेंतले पाटांगडो. आमी दोंगय ह्याच कांबळी मास्तराकडेन शिकताले. खरें सांगतलो

जाल्यार ह्या मास्तराकडच्यान सोनूनच म्हजेपरस चड मार खाल्लो. सोनूक गजाल सांगची अशें दिसलें म्हूण हांवें सगळें ताका सांगून उडयलें.

'हॅ, हॅ हॅ ! सामकोच बाबू आपे मरे तूं पग ! आपया, तुका खबर ना ? त्या आबोलें वावराडेल्या शेंवत्याची ह्या मास्तरान वाट लायली खंय ! ताका सरपळी दितां, साडी दितां कन्न इतले दीस आडायलें. हें कांयळें फटें खंयची साडी आनी सरपळी दितलें रे ताका ? फाटल्या आयताग दिसा व्हडलें झूज पेटलें ती बावराडी आनी ह्या मास्तरा मजगतीं, नकळ तूं ? ताका दिसलें तूं चवकशेक आयला म्हूण. तुजेर राग काडलो ताणे. आतां बरें SS जिरें थाप कानाक. हॅ हॅ हॅ !' मोट्यामोट्यान हांसत सोनू चलूंक लागलो. म्हाका लज जाली. खंयचें हाका सांगलें अशें दिसून हांव पसतावलों. म्हाका सोनूचोय राग आयलो. म्हाका हांसता ? चुरचुरपी कान सांसपीत आनी दांत ओंठ खायत हांव बद्द घरा गेलों. आनी कुडींत वचून बाजजेर पडलों. गजाल विसरतलों म्हळ्यार जम नाशिल्लें. कारण परतोपरतो म्हजो हात दुखवेल्ल्या कानाकडेन वतालो. चारचवगांक अंकठांय कन्न मास्तराची सटी वाजोवची अशें मनांत आयलें. पुणून म्हळें, म्हज्या कानाची गजाल तांकां सांगची पडटली. आनी सोनूवरी तेवय म्हाका हांसतले.

इतल्यान म्हजी नदर पाखाडेचेर गेली. थंय कापडयो आपणालें जाळें विणटालो. कितल्या फावटी ताचें जाळें तुटचें आनी कितल्या फावटी त्या येद्यागा जिवान निशेनासतना परतें विणचें हें पळोवन म्हजी म्हाका लज जाली. कापडयावरी हांवेंय धीर धरलो. हांवें ह्या वावराक परथून नेटान लागपाचो निश्चय केलो.

बोंडयेक फुटकोच नाल्ल कसो हा मास्तर कित्याक मेळचो अशें सुर्वेक म्हाका दिसलें. पुणून रोखडेंच हांवें थारायलें. हाचे मुखार कोणाचोच आदार घे नासतना आपणेच वावराक लागपाचें. पयलीं रुशिकें कूळ सोदचें अशें येवजिलें, पुणून रुशी कोणाक म्हणचो, तो खंय मेळटलो अशे कांय प्रस्न दोळ्यांमुखार उबे रावले. दारांत भीक

मागूंक येतात ते बावा ! तांकां रुशी म्हणपाक म्हजें मन फाटीं सरूंक लागलें. रुशी म्हळ्यार माथ्याक व्हडली जठा आशिल्लो, लांब आनी पिकिल्लें खाड आशिल्लो, भगवें न्हेशिल्लो, गळ्यांत रुद्राक्षांची माळ, अका हातांत कर्मंडळू आनी दुसऱ्या हातांत कुबडी, खाक्यांत झोळी आनी मुखेल गजाल म्हळ्यार वृत्तीन त्यागी आशिल्लो आसूंक फाव. आयज काल भगवें कोणय न्हैसत. कित्याक, करता ती चाल जावन पडल्या. खाड (आनी भीस) तर हालीं सगळेच वाडयतात. आनी त्यागी म्हणशात तर वखदाक लेगीत आयज मेळूंक कठीण जाला. जो मेळटा तो भोगी दिसून येता ! भोगय बी लोकांच्या नाड्यार भोगची रीत जाल्या ! खंय मेळत काय निजाचो रुशी !

खूब येवजिले उपरांत म्हाका उगडास जालो. गोंयचे शिमेर मुखेल रस्त्यार वयर घाटांत वडाचें व्हडलें अक पेड आसा. ताचेर ल्हानशी मारुतीची घुमटी आसा. आनी अक थंड वृत्तिचो रुशी पेडार बसता. येतलेवतले ट्रक वा बशी चलोवपी थंय थांबून नाल्ल फोडटात, उजवाती पेटयतात आनी पायां पडटात. रुशी तांतलें अक अक वळें तांकां दिता. होच खरो रुशी आसूंक फाव. येवजिले उग्रांत म्हाका दुबाव उरलोना. हांवें ताचेकडेन चवकशेक वचचें थारायलें. अक बरो म्हूर्त पळोवन ताचे सरीं गेलों. वतना व्हेल्लो नाल्ल थंय दवरून भेट घेतली. आनी नमस्कार केलो रुशीन नाल्ल फोडून अक वळें म्हज्या हातार दवरलें आनी आशीर्वाद दिलो— 'कार्य सफळ जाव.' त्रिवाक सू जालें तशें हावें पेडार फतकल मारलें. मनांत आयले, माग नासतना म्हाका आशीर्वाद मेळ्ळो. म्हजें काम जातलेंच. आनी अवकीत म्हजो गळो भरून आयलो. तें पळयनाफुडें रुशीक कितें दिसलें कोण जाणा. ताणे हात वयर करून म्हळें— 'थंड राव, थंड राव, जय शियाराम. म्हजो वोग वतकच हांवें रुशीक म्हळें, 'म्हजे कांय प्रस्न आशिल्ले, विचारूं ?' रुशीन हयकार दितकच हांवें प्रस्न विचारूंक सुरवात केली.

हांव :- तुमचो गांव खंय ?

रुशी :- अबकलकोट.

अब्बा ! ह्या रुशीक अक कोट अक्कल आसा आं ! - असो कितें-सो म्हज्या मनांत विचार येवन गेलो.

हांव :- तुमचें नांव ?

रुशी :- भोलाराम.

म्हाका कच्च जालें. अक कोट अक्कल आशिल्लो हो राम भोळो कसो ? मनांत-त्यान हांव मातसो चाळांत पडलों.

हांव :- तुमच्या नांवावेल्यान आनी उतरावेल्यान तुमी उत्तर भारतांतले अशे दिसतात ! तुमचो गांव अक्कलकोट म्हण कसो सांगलो तर तुमी ?

रुशी मातसो थतरवितर जालो.

रुशी :- ना, म्हजो आजो उत्तर-प्रदेशांतल्यान येवन अक्कलकोट राविल्लो.

हांव :- अशें ! तुमच्या बापायचें नांव ? कसलें काम करी तो ?

रुशी :- म्हजो बापूय- म्हजो बापूय- ताचें अशें जालें, हांव ल्हान आसतनाच तो मलो.

हांव :- आरे रे ! आनी आवय ?

रुशी :- तीवय बी.

हांव :- च् च् च् ! काकुळट ! पाड्या लोकांचेर लेगीत असलो प्रसंग येवं नाका. म्हणटकीर तुमी मुळचे उत्तर प्रदेशांतले ! खंयच्या गांवचे ? तुमचें गोत्र, कूळ बी...?

रुशी : म्हाका...

कोणाक कितेंय दिसूं. म्हजे प्रस्न सादे आशिल्ले. पुणून हरशीं थंड दिसपी हो रुशी म्हज्या प्रस्नांनी सामकोच केवरेबेव-याक आयिल्लेवरी जालो. ताणे आंगार थापिल्लो सगळो गोबोर खिणांत उबून गेलो आनी भितरलो इंगळो भग्न जालो. अक खेप उज्यान पेट घेतकीर कितें जाता हें कोणाक सांगचें लागता व्हय ? सुक्या बराबर ओलेंय जळटा अशें जरिकूय आमी म्हळें तरिकूय आयच्या संवसारांत सुकें थंयच उरता आनी ओलेंच जळटा ! हांव ताच्या धगान वळणल्लेवरी जालों. वांचून कसो उरलों हें कुवाडें पणजेच्या ऑस्पितालांत बाज्जेर पडिल्लेकडेन हांवें जेन्ना दोळे उकते केले तेन्ना सुटलें. म्हजें आंग-पांग फोडटालें. तकलेक येददी मोटी कोंक जाल्ली. तिका टांके मारिल्ले आनी फाळी बांदिल्ली. आवय

उशाकडेन बसून दुकां गळयतली. आनी आक तिका धीर दितालें. हांवें दोळे उकते करतकच गेळ्यांत आयिल्ले सगळ्यांचे जीव जाग्यार आयले. ऑस्पितालांतली सेविका बेगबेगीन भायर गेली आनी वैजाक घेवन आयली. वैजान म्हाका तपासलो आनी कांय प्रस्न विचारले. उपरांत खुशालभरीत जेवन ताणे म्हजे आवयक म्हळें- ' नशिवाची तू. तुज्या पुताक आतां कसलोच भंय उरूंक ना.' इतलें सांगून ताणे सेविकेक कितें कितें फर्मायलें आनी आपूण भायर गेलो. बऱ्या वेळान वैज परतो आयलो. म्हणटासर हांव बराच साबुदूदेर आयिल्लों. वैजावांगडा दोन पुलीस आनी आनीक अकलो आयिल्ले पळोवन म्हजी आवय भियेली. हांवय मातसो कांचवेलों. पळोवंक गेल्यार सगळें अजापाचेंच घटीत जाल्लें. तो रुशी खरेलो नाशिल्लो ! मध्यप्रदेशांत अके बँकेंत आसतना ताणे कितलेशेच लाख हातासून तो पळून गेल्लो. आनी रुशियें रूप घेवन त्या पेडार बशिल्लो. चार-पांच वर्सां ताचें बरें चलिल्लें. पुणून हांव थंय पावलों आनी घराचे वांशें परततात तशे तें पेड आनी ती घुमटी आरती-परती जाली. खेरीत ते घुमटेंत आशिल्ल्या मारुतीनय फाट परतिली. भोलाराम हें अडेचें नांव जावं पुणून त्या 'भोळ्या' रामान केल्ली भोळी सेवा त्या रामभक्त मारुतीक आयच्या संवसारांत पंचावपाक आयिलना हें मोटें अजाप ! म्हज्या प्रस्नांनी मारुतीक घडये हांव कोण तरी आयकर अधिकारी दिसलो जावंचे जाल्यार त्या रुशीक मात हांव ताचे चवकशेक हुंगो आयलां अशें दिसलें आनी ताचें खुबलें. कुबडेन ताणे म्हाका येतेश्ट बडयलो. म्हज्या नशिवांन थंय कांय बशी पावल्यो. तशेंच म्हज्या बाप्पालें अक गिरायक-कोल्हापूरचो नाल्लांचो वेपारी हिरेमठ-आपणाली गाडी घेवन पावलो. लोकांनी त्या रुशीक मेटार व्हरून पुलिसे सुवादीन केलो आनी हिरेमठ म्हाका वळखल्ल्यान म्हजी पोटली पणजेच्या ऑस्पितालांत पावोवन ताणे म्हज्या बाप्पाक कळीत केलें. म्हाका लागून बँकेचो चोर मेळ्ळो म्हण वैजाबराबर आयिल्लो ताणे म्हजे उपकार मानले आनी म्हाका जितलो बेगीन बरो करपाक जाता तितलो करपाची

वैजालागी ताणें मागणी केली. हांव बरो जातकर बरोच व्हाड्डीक करपाचे बाप्पाच्या मनांत आशिल्लें. पुणून सगळ्या नेमाळ्यांनी ही गजाल उजवाडावन म्हजी तोखणाय केल्ल्यान बाप्पाचो राग भितरलेभितर जिरलो

म्हज्या भितर हांव 'कोंबो' कसो जालों. तकलेक पडिल्ले टांके काडिल्ले आनी कोंबे वयली खवळी बावन झडिल्ली. माव मात यादस्तीक कशी जावन उरली. तरी बरें, केंसानी उपकार केले. फुडा-यांना केल्ल्या अडेच्या शिलान्यासासारके पुण्या-येचेर भोंवतणचीं झिलां जशीं पांगरून घालतात तेच रितीन माथ्याच्या केंसांनी मावेचेर घाल्लें. ताका लागून लजेचो प्रस्न सुटिल्लो. नेमाळ्यांनी म्हजी तोखणाय केल्ल्यान म्हणात वा आनी कित्याकय लागून म्हणात म्हाका निशेवंक कारण नाशिल्लें. उरफाट्यान सात-आठ दीस ऑस्पितालांत बाज्जेर पडिल्लेकडेन म्हजे यवजणेक अक वेगळीच धार आयिल्ली. आनीक हांवें मनांत काय निर्णय बी घेतिल्ले.

तूर्ताक न्हंयचें मूळ सोदचे अशें हांवें थारायलें. न्हंय म्हळे उपरांत खंयचे न्हंयचें मूळ ?- असो प्रस्न म्हाका उप्रासलो. गोंयच्यो मुखेल न्हंयो मांडवी आनी जुवारी. मांडवी न्हंयची म्हाका खूब ओड. पुणून हालीं तिचे धडेरच फतकल मारून बशिल्ल्या फुडा-यांनी आपणालीं मचकटीं वस्त्रां आठ्या-पयन्यान तातूंत धुल्ल्यान ती इतली खदोळ जाल्या आनी तिच्या उदकाक इतलो वास मारता ! बीट तर येताच, खेरीत पांय घाल्यार त्या उदकान कुसत म्हूण बेठीच भिरांत दिसता ! शंबर वर्सां तिगपाचो पूल धा वर्सांभितर त्या उदकान करंजेलो म्हळ्यार पळयात ! पक्षाक फुट्टात तशे हे मांडवी न्हंयेकय बी कितलेशेच आर-फागूर फुटल्यात. पक्षांतले कांय धेडे आयज आगांक फाल्यां तुमोक कन्न 'सोयरीक' जमयतात त्या वशान जावंचे ह्या आर-फागूरानीय बी 'सोयरिको' जमयल्यात. ताका लागून कोण खंयच्यान आयला, खंय वता, खंय पावला कळव ना जालां. बारीक तेळळ्यार जण अकल्याचें तोंड

मात कुठारचे वटेन दिसून येता आनी अजाप दिसता ! म्हळें, चड येवजणी नाका. आमची जुवारी न्हंयच बरी. बाबडी सदांच नीट व्हांवता. तिच्याच मुठाचो सोद घेवंचो अशें थारायलें. गोंयचे आशिल्ले नाशिल्ले सगळे नकशे पुंजावन नियाळ्ळे. नेतुलेंच्यान कुड्डे-सांगें-सांवड्डें नीट ही न्हंय दर्याक मेळटा. मदीं व पिर्ला-रिवण-जांबावले-कुसमण करीत करीत येवन आनीक अेक न्हंय सांवड्ड्या हे मुखेल न्हंयेक मेळटा हें हांवें पारखिलें. बद्द नेतुलें गेल्यार हे न्हंयचें मूळ मेळटलें अशें दिसलें आनी अेक दीस हांव नेतुलें वचूंक भायर सरलों. बशीतल्यान देंवलों तसाच मुखेल रस्त्यान हांव फुडें चलत रावलों. न्हंय आनी रस्तो पारव्यांची जोडी कशी वांगडाच व्हांवता तें पळोवन म्हाका खूब खोस भोगली. बरो फुडें पावतकर न्हंय मुखेल रस्त्याक पयशिल्लेवरी दिसली. करतां करतां रस्तो आनी न्हंय हांचे मदलें अंतर चडच जालें. रानवटी गांव आशिल्ल्यान भोंवतणी झाडां आनी झिलां खूब वाडिल्लीं. ताका लागून न्हंयचे धडेवेल्यान माग घेत वचूंक म्हाका जमना जालें. रानां बोडकावपी हांगा कित्याक पावले नात काय ? काय बरो वाठार मेकळो जावन म्हजो वावर सोपो जातलो आशिल्लो-अशें म्हाका दिसलें. आनिकय फुडें पावतकीर न्हंयची मुलूस लागना जाली. कोणाकय विचारतलो म्हळ्यार रस्त्यार कोणच दिसना जालो. घरांय चडशीं दिसलीं नात. मातसो फुडें पावतकर सावळेंत अेका तळ्यार चार-पांच जाण कोनाळें करून विडयो फुसकायत गजाली करतात ते दिश्टी पडले. तांकां विचारचें अशें मनांत आयलें. पुणून तेच गजाली करपाचे थायले आनी म्हाका दुबावानच पळोवंक लागले. इतल्यान मुखावेल्यान अेकटो जाणटो सत्री फुलोवन उजव्या हातांतलें रोट जमनीक तेंकयत तेंकयत येता तो दिसलो. म्हळें, ताकाच विचारिल्लें बरें. लागीं पावतकर हांवें ताका विचारलें-

‘बाप्पा, हांगा न्हंय खंयशी आसा?’

म्हज्या प्रस्नान तो अजापलो आनी

म्हाका पळयत रावलो. हातांतलें रोट सत्री धरिल्ल्या दाव्या हातार दवरलें आनी ज्युदयेच्या बोल्सांत हात घालून पुडिची डवी काडून ताच्या धांपण्यार टकटक बोट मारीत म्हाका तेळीत प्रस्न केलो-

‘कोणालो रे तूं?’

कांय लोकांचें म्हाका विचित्र दिसता. सारकी जाप म्हूण केन्नाच दिवचे नात. वळखिच्या मनशाक लेगीत कितेंय विचारात, तुमच्या प्रस्नाची जाप सारकी सांगपा वांट्याचे नस्तें प्रस्न तो उरफाट्यान तुमकांच विचारतलो ! तिठ्यार सावन परततल्याक तुमी विचारात-

-‘आयज तिठ्यार नस्तें बरें आसा?’

‘हय’ वा ‘ना’ म्हणपां वांट्याचें तो तुमकां विचारतलो ‘आयज कितें रे जांवय आयला?’ आतां सांगात- जांवय आयल्यारच आमी नुस्तें हाडटात? आनी हेर दिसांनी कितें घरांन तेफळा कडयेन जेवतात? पुणून ना. वडीचेंच उलोवप ! ‘न्हंय खंय आसा’ -ह्या प्रस्नाक ‘कोणालो रे तूं’ ही जाप ? चलिल्ल्यान पयलींच हांव खशेल्लों आनी धापेणी लागिल्ली. म्हज्या मोलादीक वावराक हांव इतले कश्ट घेतां ताका कांयच मोल ना ?

‘हांव आईलों’ हांवें राग गिलीत सांगून उडयलें.

‘आनी बाप्पालो न्ही ? बापूय ना रे तुका ?’ त्या म्हाताच्यान म्हजेर धेकणां घालो.

‘हांव दोगांयलो’ हांवें वेगवेगीन सांगलें. (बाप्पा आसा तर ! मनांतल्यान हांवें थुमेकाल म्हळें)

‘बरो पारपोळ जाला मरे ! जापां सांगता ? तांव कितें रे तुज्या बापायचें ?’

इतले म्हणटासर पेल्यान कोनाळें करून बशिल्ले चवग-पांचय जाण म्हऱ्यांत आयले.

‘दादी, कितें जालें ?’ तांतल्या अेकल्यान म्हाका पारखीत म्हाताच्याक विचारलें.

‘न्हंय खंय आसा ?- अशें विचारल्यार कितें जालें ?’ हांव.

‘न्हंय कित्याक ? जीव दिवंक आयला हांगा ? आईलो खंय ! तोंड फोडटलों

धरून पोराचें ‘अशें म्हणीत हातांतलें रोट तरसाद कशी म्हजेर मारूंक ताणे उखललें.

डांबरी रस्त्यांक लागून शारां तापतात म्हणटात ! मातये रस्तो आशिल्ल्या ह्या खेड्यागांवांत तापसाण कसली ? ह्या जाणटेल्याकय बरोच तवंक आसा तें पळोवन हांव अजापलों.

‘वाप्पा बेठोच कित्याक तापता म्हजेर?’ हावें नमळायेन विचारलें.

‘तापता कित्याक काय म्हणटा तोंड घेवन वेल्यान ?’ म्हातारो ताणशेलो.

‘कितें घडलारें तुगेलें ?’ जमिल्ल्या लोकां मदल्या अेकल्यान फुडें सरून म्हळें.

‘हांव न्हंयचें मूळ सोदूंक आयलां हांगा.’

हें आयकून सगळे मोट्या मोट्यान हांसूंक लागले

‘मूळ काय पाळ रे ?’ दुसरो.

‘हो आवटो काय कितें रे ? न्हंयचें मूळ सोदता खंय !’

तिसऱ्यान हांसत हांसत म्हळें आनी म्हजेकडेन नदर मारीत विचारलें- ‘तकलेन सारको आसा मरे तूं ?’

‘तकली काय बोंडो रे तो ? बोंडोच दिता... !’ चवथो.

‘बोंडो न्हंय-गुडगुडें आतलें !’ पाववो.

‘धांवडांवन घालता रे ताका. तुमीय बेठेच वाद काडटात शे ! म्हाताच्यान फर्मायलें.

‘न्हंय खंय आसा तें सांगना जाल्यार सांगनाकात... पुणून बेठेच...

‘ये, चल पळोवया हांगचो... पिशां-मालाय खंयची, चल...’ अेकल्यान म्हाका धुकलपाक मुरवान केली. हेरय पिडाव कावळे कशे म्हाका चांचो मारूंक लागले.

‘हांवें कितें केलां तुमचें ?’

‘तू वता काय ना हांगासल्लो ?’ अशें सांगतल्याक हांव पळयतां म्हणटासर फाटल्यान आशिल्ल्यान म्हजेर खुटलो घालो. तेवटेन वळून हांव पळयतां म्हणटामर दुसऱ्यान कानार विरपूट मारलें. तिसऱ्यान परतो खुटलो घालो. चवथ्यान धुकल्लो. हे लटाफटींत म्हज्या जिवाचो ताणी सामको (२८ पानांचेर)

इतिहासाची पाणां

कोंकणी परिशद

पांचवी बसका १९५२

(सर कावसजी जहांगीर हॉल, मुंबय)

दोतोर मारियान सालदान्य, अध्यक्ष, हांगेलें अलुवप.

मोगाळ भावांनो आनी भयणिनो,

लोकीकवंत कोंकणी परिशदेचे आयचे पांचवे बसकेच्या अध्यक्षपणाखातीर वेंचून म्हाका हे पदवेक चडयलो देखून हांव आदीं कोंकणी भाशामंडळाचे आनी तुमचे उपकार मानून तिका अजरंवर करची आनी तुमकां येस मेळचें अशें मागतां. कोंकणी ही म्हजी आवय-भास अितलेच खातीर हांवें ही वेंचणूक मान्य केली अशें न्हय, तर ती भास हांव मोगान आनी रुचीन शिकलां आनी ती गोंयां तशीच पुर्तुगाला हांवें शिकयल्या. पणून फाटलीं अेकवीस वर्सां हांव येवरोपांत राविल्ल्या कारणान, म्हजे फाटल्यान हांगाच्या कोंकणिच्या भक्तांनी आनी कोंकणी भाशामंडळान चलयल्ल्या वावराची आनी तांकां मेळिल्ल्या फळाची म्हाका सारकी बरी खबर ना. देखून, ही भाशेची चाकरी म्हजेकडल्यान बरे तरेन तडीक पावची हे खातीर, हांगा जमिल्ले तुमी सगळे अणभवी लोक म्हाका धीर आनी पालव दितले असो विस्वास हांव धरतां.

भावांनो आनी भयणिनो-ऋग्वेदांत अेक मंत्र आसा

इळा सरस्वतीमहीतिस्त्रो देवीर्मयो भुवः

बहिः सीदंत्व स्त्रिधः ॥

म्हळ्यार 'मायभास, मायदेस आनी संस्कृताय ह्यो तीन मंगळकारी देवता खळनामतना आमगेल्या अंतस्कर्णांत थीर रावंक जायत' अशी पंडितांली म्हणणी आसा. ऋग्वेदाचे हे सांगणेभाशेन, जिनसांगांवचे आमी कोंकणी लोक, आमचे आवयभाशेक वयर चडोवन तिका फावो तो जागो मेळोवन दिवचे खातीर उपाय सोदून काडूंक आज हांगा जमल्यात. पणून ह्या कामाक हात घालूंक फुडें सरतल्यांचे मुखार कांय मोटोले प्रस्न उबे रावतात. त्या प्रस्नांची जाप सारकी बरी मेळ्ळेबगर ह्या कामाक हात घालतल्याक धीर येना आनी ताचो मार्ग नितळ जायना. ते प्रस्न हे :

जाग : मार्च १९९१

१) कोंकणी ही खरेपणाशीं अेक वेगळी भास की ती मराठीचीं गांवगरी तरा ?

२) ती वेगळी भास आमच्याक शिकोवन आनी वाडोवन कित्याक उपकारता ?

३) ती शिकोवंक लिपी आनी रीत खंयची उपकारावंची ?

ह्या प्रस्नांसंबंदान, फाटल्या ३५ वर्सांत, गोंयच्या वर्तमानपत्रांनी आनी 'काँग्रेस प्रोव्हीन्सीयला' क धाडिल्ल्या निबंदांनी हांवें थोडे भोव बरेपलां. तांतूत जें कितें सांगलां तेंव हांग, तुमचे मुखार, थोडे भितर मांडटां :

पयलेच सुवातेर, कोंकणी अेक मराठीची गांवगरी तरा अशें जें तिचे विरोधी सांगतात तें मातूय धड न्हय. ती मराठीची गांवगरी तरा न्हय. अितलेंच न्हय तर ती तिची पोटभासूय न्हय. ह्या दोनूय भासो महाराष्ट्रीपासून जल्मल्यात आनी मागीर आपणाले वडीन आनी तांकीन वेगळ्यावेगळ्या प्रांतांनी वेगळेवेगळे तरेन वाडल्यात. त्या दोनूय भासांची आवय अेक. देखून त्या अेकामेकांच्यो भयणी अशें म्हणचें पडटा. आनी देखूनूच त्या भासांच्या व्याकरणांत आनी तांगेल्या उतरावळींनीं सारकेपण जायतें दिसता. पणून अितलेखातीर त्या अेक जायनात. त्या दोनूय भासांच्या उतरांची घडण (Morfologia) बारकायेन पळेव्यार, तांचे भितरलें वेगळेपण घसघशीत नदरेंत भरता आनी ही घडण म्हळ्यार भाशेची बुन्याद अस्मी निखळावं नज जाल्लो आधार आसा. हें हांगा विस्तारान दाखोवं नज जाल्याक्य ते घडणेच्यो दोनवार पती हांव हांगा दितां.

पयल्याच फाराक, आमचे भाशेंत पुरुशलिगी नांवां 'ओ' न सोंपतात. देखीक घोडो. (संस्कृत घोटक, प्राकृत घोटओ-घोडओ, कोंकणी घोडो) पणून मराठी घडणेंत ताचें 'घोडा' जाता. म्हळ्यार कोंकणी 'ओ' अंतान सोंपिल्लें उतर मराठींत 'आन' सोंपता. कोंकणीत चवथे विभक्तींत 'क' कूस येता. देखीक 'घोड्याक' सर्वनामांत हे कूस दोर्ध-लांब जाता. देखीक म्हाका, तुका. मराठीत ह्या 'क' बदला 'स' कूस लागता. देखीक घोड्यास. ह्या दोनूय कुसाचीं मुळां अेकामेकांपासून वेगळीं आसात.

कोंकणीत आनी मराठीत पाल्या पुरुशाचीं सर्वनामां वेगळीवेगळीं आसात. कोंकणीत 'हांव.' मराठी 'मी.' तशेंच तिमच्या पुरुशाच्या सर्वनामांचें सामान्य रूपूय वेगळें जाता. कोंकणी 'ता-ताका' मराठी 'त्या-त्याका.' त्या दोनूय भासांच्या क्रियापदांच्या काळांत आशिल्लें हें वेगळेंपण चड नदरेंत भरता. मराठीत वर्तमानकाळांत क्रियापदांचीं रुपां लिगांभाशेन बदलनात. देखीक तो करतो. ती करिते. तें करितें. पणून कोंकणीत तीं बदलनात. देखीक तो-ती-तें करिता. मराठीत नाकारांत 'करीत नाही' जाल्यार कोंकणीत 'करिना.' मराठीत रितामूत काळांत 'करीत होता-ती-तें' जाल्यार कोंकणीत 'करतालो-ली-लें.' मराठीत भविश्यकाळांत 'करणार आहे' जाता जाल्यार कोंकणीत 'करतलो-ली-लें' जाता. असल्यो देखी आनिकूय जायत्यो आसात.

हे भाशेन कोंकणी आनी मराठी ह्या दोन भासांतलें हें

दीस

दीस मंद पावलांनीं

निकतोच उदेला...

हळडुवींच, वोताचीं गुबगुबीत कंवळी पिलां,

जमनीर सुकून लोळत पडिल्ल्या

झाडांच्या खोल्यांचेर

आयसपयस किलबिलूंक लागल्यां

त्या पिलांक मनांत, आंगाखांदार केळयतना

म्हजी तनरी केन्ना लागता, कळच ना.

अळंग पावली मारीत

दीस इल्लो इल्लो करून माथ्यार चडत आसा;

आनी म्हजी तनरी अदीक गाड जायत आसा....

हांव वोताच्या घसघशीत पिलांक

मळबाचें माणें लायत,

म्हज्या काळजाच्या घोंटेंरांत पोसूंक लागलां,

तांचीं सपनां.

म्हजीं म्हण मिरयतना, खोल्यांतलो वारो,

आशीकुशिच्या दोंगराच्या

तन्या दिखाळ पानांचो मिरमिरीत वास

म्हज्या रुवांनीं किल्लोवंक लागला.... आनी

इल्ली इल्ली दीस भराच्या पावलाभारान

पिकणेवन थकिल्लो म्हजी तनरी

दोंगरांच्या माथ्यार सांडटना,

हांव तटास नदरेन

त्या वोताच्या पिलांक हांगा-थंय सोदूंक लागलां..

जीव लावंक लागलां :

दोळ्यांत काजळ घालून

चोरपावलांनीं आयिल्ली आमोरी,

मोव लुसलुशीत भांगराचो लेप काडिल्ल्या,

दिश्ट लागपासारकिल्या

वाताच्या पिलांक घेवन

आतांमेरेन खूबच पयस् पावल्या.....

— परेश नरेंद्र कामत

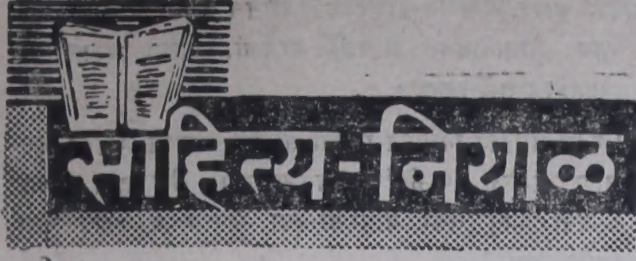

घेतल्यो, पणून कोंकणी साळ केन्नाच कोणें मागूंक ना. उफाट्टें ते दिशेन सरकारान हातपांय हालयल्यार त्या कामाक आमीव आडमेळें हाडटात.

हे भाशेचो घड अभ्यास करतलो जाल्यार आजमेरेन उजवाडा आयल्लींय पुस्तकां पुरो जावचीं नात. त्या कामाक आदले बरपा-वळिची चड गरज आसा. ती सगळी बरपावळ गोंयच्या मिसियोनारांनी बरोवन दवरल्या. हेच मिसियोनार ती भास आदीं शिकले आनी ताणीं लातीं व्याकरणाभाशेन कोंकणिचें व्याकरण घडलें, उतरावळी रचल्यो आनी ते भाशेंत जायतीं पुस्तकां बरयलीं आनी छापून काडलीं. हिंदुस्तानांत सगळ्यां आदीं छापिल्लीं हींय पुस्तकां आसात. कोंकणी भाशेचें पळेवनलें व्याकरण घडपाचो मान तोमास इस्तेव्हंव हाका दितात. पणून तो अेका गोंयच्याव पुताच्या वांट्याक वेता हें तुमकां कळोवंक म्हाका मोठी खोस जाता. हो गोंयकार जेजुइतांचे सिमिनारींत धर्मशिक्षण घेतालो आनी तांतूंतल्या मिसियोनारींक कोंकणी भास शिकयतालो. ती तांकां बरे तरेन शिकूंक येवची हे खातीर ताणें कोंकणिचें अेक व्याकरण घडलें. ही खबर त्या पत्रांत आयल्या त्या पत्रांत ताचें नांव येवंक ना. जाल्यारूय ताचेवरसून कोंकणिचो पयलो व्याकरणकार गोंयकार आसा म्हणपाचें उक्ते जाता. आमच्या घळयेपणान आनी धंग नासपान पूर्विल्ले जायतें साइत्य काळाच्या पोटांत गेलें हें खरे. पणून गोंयांत, वातिकानांत, पुर्तुगालाक पारिसाक आनी लंडनांतल्या पुस्तक-घरांनी कांय पुस्तकांच्यो पटयो मेळटात. त्यो चड नासल्यो जाल्यारूय फिलोलोजी, लेक्सिकोलोजी, इदियोम (भाशाशास्त्र, उतरावळी, भाशेच्यो मोडी) आनी धर्म हे नदरेन तांकां चड म्हत्व आसा, आनी आतां आमच्या लोकांक आमचे भाशेची चड ओड लागिल्ल्या कारणान त्यो छापून उजवाडा हाडपाची चड गरज आसा. ही बरपावळ पळेनासतना रामायण आनी म्हाभारत ह्या ग्रंथांच्या चडशा वांट्यांचें कोंकणींत भाशांतर केल्लें म्हाका मेळ्ळें. तें भाशांतर १६ व्या शेंकड्यांत जेजुइतांचे मागणेन गोंयकार विद्वानांनी केल्लें. आमच्या लोकांक आमचे भाशेचो उतरावळ आनी व्याकरण समजुचे खातीर हांचें म्हाका मेळिल्ल्या पुस्तकांतले उतारे घेवन अेक सांठो तयार केला. हिंदी भासांचे शिकावप वाडोवंचे खातीर वावुरत्या मुंयच्या विद्यापीठान कांय कोंकणी पुस्तकां देवनागरी लिपींत उजवाडावचें काम आंगार घेतलां आनी ते खातीर पोरण्या पुस्तकांच्यो मिक्रोफिल्मी काडून हाडून त्यो देवनागरींत हाडपाचें काम अेका गोंयच्याव विद्वानाकडेन सोंपयला हें सांगूंक म्हाका चड खोस जाता.

भवानो आनी भयणिनो, म्हाका तुमकां आनिकूय बरेचें सांगचें आसलें. पणून तुमचो चड वेळ घेनासतना तुमचें उपकार मानून हांव म्हजें उलोवन सोंपयतां ही लोकीकवंत सभा, तिचे मुबार आशिल्लो कोंकणी भाशेचो फुडार फुलोवंचेलो हेंत बरे तरेन, ध्यानमन लावन, तडीक पावतयली आनी आमचे भाशेक नवें जिवीत दिवन तिचो फुडार उजळ करपाचो उपय दाखयतली असो विश्वास हांव धरतां.

‘चंवरिल्ल्या दोंगरा.’ उपरांतचीं सपनफुलां

एका काळार, कोंकणींत आर्विल्ल्या रुपाभेसाची कथा बरोवप्यांचो आंकडो मेजुंक, एका हाताची बोटो लेगीत चड जातालीं अशें म्हळ्यार अतिताय जावंची ना. पूण फाटल्या कांय वर्सां थावन ही परिस्थिती ल्हव ल्हव जायना तरी एके निश्चित दिकेन बदलत गेली हेंय तितलेंच खरें. विशेश करून गोंयचे सुटके उपरांतच्या काळांत साहित्यीक मळार जी नवी पिळगी फुडें आयली, तिणे कोंकणी कथा गिरेस्त करपाचें दायज आपणाल्या भुजांर उखलून धरलें. बाय मीना काकोडकार ह्यो हेन गोंयचे सुटके उपरांतचे पिळगेच्यो एक कथालेखिका. सुर्वेच्या काळांत ताणी बरयिल्ल्या तांच्या कथांचो पयलो वयलो कथांश्लो १९७६ वर्सा उजवाडा आयलो. ताचें नांव ‘दोंगर चंवल्ला’. एके कथालेखिकेचो तो पयलोच कथांश्लो आसून लेगीत साहित्यीक गुणांचे नदरेन ताची आयती तुस्त तोखणान जाली. एक शैलीदार, कलात्म साहित्यगुणांचे देणें लाभिल्ली कथाकार म्हणून मीनाबायन कोंकणी कथेच्या मळार आपणाली अशी सुवात निर्माण केली म्हळ्यार जाता. अशा ह्या मीनाबायचो दुसरो कथांश्लो, ‘सपनफुलां’ ह्या नांवान कांय म्हयन्यांआदीं उजवाडा आयला. पयलो कथांश्लो आयले उपरांत, हो दुसरो श्लो येता म्हळ्यार मदी चवदा वर्सांचो काळ गेला.

‘सपनफुलां’त मीनाबायच्यो वट्ट मेळून सोळा कथा आस्पावतात. हांतली एक, झेल्याच्या आरंभाक दिल्ली कथा ‘सुकण्या पिलारे...’ ही ‘दोंगर चंवल्ला’ ह्या झेल्यांत आयिल्ल्यांतली निमण्या क्रमांकाची कथा. पयल्या झेल्यांत आयिल्लीच कथा दुसऱ्या झेल्याच्या आरंभाक दिवपा फाटल्यान नक्की असो कितें हेत आसा तो कळना जालो तरी तो लेखिकेच्या कथा प्रवासाचें सातत्य सुचोवपी दोन झेल्यांमदली जोडपी गांठ कसो एक प्रतिकात्मक प्रयत्नय आसुंये. घडये, आपणाल्या कथालेखनाचो एक उत्कट अणभव, एक प्रतिनिधीक नमुनो म्हणूनय मीनाबायन ही कथा, नव्यान आपणाल्या दुसऱ्या झेल्यांतल्यान वाचप्यांमुखार दवरल्या जायत. हे कथेविशीं सांगतना मीनाबायन, झेल्याचे सुर्वेक बरयिल्ल्या ‘हांव आनी म्हज्यो कथा’ ह्या आत्मनिवेदनांत म्हळां ते प्रमाण ताणीं जायत्यो कथा बरयल्यो तरी तांच्या दोळ्यांत दुकां हाडल्यांत तीं फकत हे कथेंतल्या रचल्यान. आपणालीच कलाकृती जेन्ना इतले जिवेपणान खास ती रचतल्याच्याच काळजाक हात घालता तेन्ना, बरोवपी एक वेगळी तटस्थ

व्यक्ती उरना. ती ते निर्मितीप्रक्रियेंतलीच एक जाता. सांगपाचें म्हळ्यार, मीनाबायच्या कथांनी, जाका लागून दोळ्यांत दुकां उबीं रावंची असो रचलो हो एकलोच ना. अशीं कितलिशींय वेगळ्या-वेगळ्या सगळगुणांची आनी वृत्ती प्रवृत्तीचीं मनशां तांच्या कथांनी येवन वेतात. हाका लागून मीनाबायच्यो कथा जश्यो ल्हवसार विनोदाची देग लावन येतात तेच प्रमाण करुणायेचीय सया, चुर्के चुर्क्यांचोय अकळ-नकळ वोग घेवनय येतात. घडये, ही करुणायेची गडद-ल्हवसार सयाच मीनाबायच्या कथांक चड प्रमाणांत घेरावन रावता ‘मानवता अशेंय हांव म्हणीन.

‘सपनफुलां’ तल्या कथांनी तर हो अणभव अदिकच प्रमाणांत जाणवता.

ह्या झेल्यांतल्यो ‘आडांगी’ आनी ‘भिकू पसरकाराली डायरी’ ह्यो थोड्योश्यो मिसकील, विनोदाचें पालंव धरून आकाराक आयिल्ल्यो कथा भायरायल्यार हेर सगळ्यो कथा, एका गंभीर, मनीसजिणेच्या आनी मनीस मनाच्या घडण्या घडणुकांच्या पांवड्यार येवन थिराविल्ल्यो दिसतात. ‘अशीं सपनां...अशी जीण!’ हे कथेंतलो रामुलो कितें, पप्पा तूं हांसता ‘कथेंतली सुमा कितें, आवयच्या पुनर्विवाह करपाच्या निर्णयान तिच्या मनांत निर्माण जाल्लो संघर्श कितें वा ‘ब्लॉसम फॉल्स...’ हे कथेंतल्या आवय बापायपासून संबंद तोडून पयस जाल्ल्या पुताच्या-प्रभाकराच्या मर्णाचो प्रसंग कितें? सगळ्याकच एक करुणायेची सया आसा- केन्ना तीत्र आनी उत्कट जाल्यार केन्ना ल्हवसार, सोसूं येत अशी करुणायेची सया.

‘जनेलाचे हेवटेन तेवटेन...’ हे कथेंतली अपंगूळ, घरांतले कुडींकच आपले जग मानून राविल्ली चली तिचे आटेविटे, तिच्यो खंती; ‘पारजतां...पारजतां’ हे कथेंतलो ब्लड कॅन्सर जावन मर्णाची वाट पळोवपी शशी आनी ताचे भोंवतणचे लोक ह्याय मीनाबायच्या कथेंतल्यो, काळजांतल्या चुक्यांक, काकळुतेक हात घालपीच व्यक्तीरेखा. ह्यो व्यक्तीरेखा चित्रायतना, त्यो जिव्यो दिसच्यो, खूब काळ मनांत घर करून रावच्यो अशेच तरेन तांचे चित्रण जालां अशें दिसता. ‘मुक्त आयज बंद जीण’ हे कथेंतली काकीबाय, तिचो मनस्थिती आनी ‘नवो जल्म’ हे कथेंतली, सदांच भिजूड-पणान जियेवन पोटांतल्या भुरग्याच्या गर्भपाताचो प्रस्न येत-कीव मात खऱ्यानीच नवो जल्म जाल्लेवरी बदलून वचपी आनी आपणाल्या खाशा अशा व्यक्तिमत्वाची जाण करून दिवपी निरुसा,

जग प्रकाशनान उजवाडायल्लीं पुस्तकां

कथा, नवलिका, नवलकथा

१ प्रसादाफूल	: सं. अ. ना. म्हांबरो	रु. ५-००
२ तुळशी	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
३ सूड	: दामोदर मावजो	रु. ५-००
४ बांबर	: पुंडलीक नायक	रु. ५-००
५ काशिनाथ	: चंद्रकांत केणी	रु. ८-००
६ अच्छेव	: पुंडलीक नायक	रु. २०-००
७ कामेलीन	: दामोदर मावजो	रु. २८-००

नाटकां

८ संशयकल्लोळ	: बा. भ. बोरकार	रु. ७-००
९ सालोमे	: पांडुरंग भांगी	रु. ५-००
१० लालाबाला	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
११ खण खण माती	: पुंडलीक नायक	रु. ७-००
१२ यात्रीक	: शांताराम हेदो	रु. ५-००
१३ सुरींग	: पुंडलीक नायक	रु. ८-००

एक-आंकी

१४ मुक्ती	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००
१५ स्मगलर	: मनोहरराय सरदेसाय	रु. ५-००
१६ तीन एके तीन	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००

भोंवडी

१७ हिमालयांत	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
--------------	--------------------	-----------

निबंध

१८ उजवाडाचे सूर	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
१९ गोंयची अस्मिताय	: अ. ना. म्हांबरो	रु. १०-००

कविता

२० वास्कोयन	: प्रकाश पाडगांवकार	रु. ५-००
२१ सांवार	: नागेश करमली	रु. ५-००
२२ पिसोळीं	: मनोहरराय सरदेसाय	रु. १०-००
२३ बनवड	: गजानन रायकार	रु. १०-००
२४ सोंश्याचे कान	: च. फा. दकोस्ता	रु. २५-००

भुरग्यां साहित्य

२५ राजाराणी	: रवीन्द्र केळेकार	रु. २-००
२६ भांगराची कुराड	: मनोहरराय सरदेसाय	रु. २-००
२७ बामण आनी अभिसार	: बा. भ. बोरकार	रु. २-००
२८ पापडां-कवळचो	: लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ५-००
२९ रामग्याली वागाभोंवडी	: लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ५-००
३० गांठलें	: विजयाबाय स. मळकार	रु. ३-००
३१ मदलो पूत	: शांताराम हेदो	रु. ३-००
३२ कुंडेकुस्कूर	: शाम वेरेंकार	रु. ३-००
३३ बसवसो पेहोम	: गोदुबाय केळेकार	रु. ८-००
३४ मनू	: पुंडलीक नायक	रु. १५-००

तरेकवार विशय साहित्य

३५ पैगंबर (तत्वज्ञान)	: बा. भ. बोरकार	रु. ५-००
३६ वासवदत्ता गीतनाट्य	: बा. भ. बोरकार	रु. ५-००
३७ सांगाती	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १०-००
३८ भजगोविंदम्-एक	: रवीन्द्र केळेकार	रु. ५-००

मनन

३९ ब्रह्मांडांतलें तांडव	: रवीन्द्र केळेकार	रु. १५-००
४० कथाशिल्प (समिक्षा)	: लक्ष्मणराव सरदेसाय	रु. ८-००
४१ आबे फारीय (जीण)	: पांडुरंग वर्दे	रु. १४-००
४२ महाभारत	: दोन खंडांत : रवीन्द्र केळेकार	रु. २५-००

फुडलीं उजवाडावपां

४३ चित्तरंगी	: दामोदर मावजो
४४ तरंगां	: महाबळेश्वर सैल
४५ कण्ठमणी	: बा. भ. बोरकार
४६ भूंयचाफीं	: शीला कोळमकार

